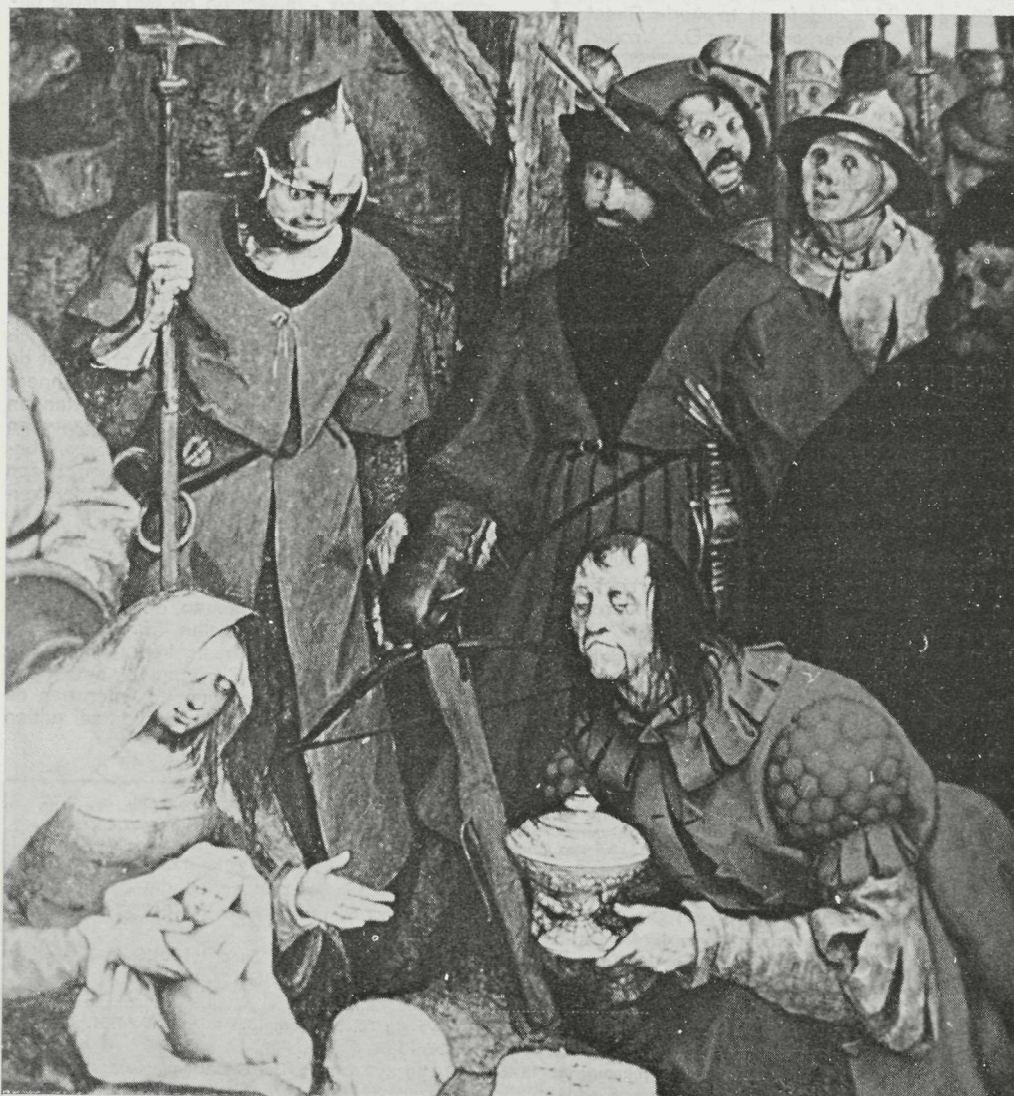

Uitgave van de Stichting De Gildetrom als voortzetting van het tijdschrift „De Gildetrom” voorheen uitgegeven door de Bond van Schuttersgilden „Het Kwartier van Oirschot.”

Pieter Brueghel heeft op zijn schilderij „De aanbidding door de Drie Koningen” uit 1564 ook de begeleiders van de koningen afgebeeld, soldaten met helmen en hellebaarden. Tussen hen staat een kruisboogschutter met de boog in zijn hand, een pijl in zijn hoedrand en onder zijn arm; de windas voor de boogspanning hangt aan zijn gordel.

AGENDA 1979

- 20 mei Kringdag Cuyk te Haps bij Sint-Nicolaasgilde.
24 mei Kringdag Kwartier v. Oirschot te Goirle bij Sint-Mauritiusgilde.
27 mei Europees Koningschieten te Peer (België).
10 juni Kringdag Kempenland te Waalre bij Sint-Willibrordusgilde.
17 juni Kringdag Maasland te Rosmalen bij Sint-Catharinagilde.
19 aug. Vrij gildefeest te Hooge Mierde bij Sint-Joriegilde.
26 aug. Vrij gildefeest te Soest bij Groot Gaesbeekergilde.
9 sept. Liefdadigheidsfestijn te Moergestel.
23 sept. Vrij gildefeest te Aarle Rixtel St. Margaretha en O.L. Vrouw.

VAN DE REDACTIE:

Alle copie voor het volgend nummer dient voor 10 februari bij een van de correspondenten bezorgd te zijn.

VRAGENRUBRIEK:

De redactie verklaart zich gaarne bereid eventuele vragen van de lezers over alles, wat het gildewezen betreft, te beantwoorden.

VAN DE FEDERATIE

In de vergadering van de Noordbrabantse Federatie van schuttersgilden van 11 maart 1978 is op voorstel van de voorzitter van de Kring Baronie en Markiezaat, de heer H. J. M. van Rijckevorsel besloten te bezien op welke wijze men tot oprichting zou kunnen komen van een Stichting Vrienden van de Brabantse gilden.

De heer van Rijckevorsel heeft op verzoek van het federatiebestuur zijn gedachten hieronder op papier gezet.

Het federatiebestuur hoopt dat zijn pleidooi bij u allen een goed onthaal zal mogen ondervinden.

v. d. Vo.

STICHTING „VRIENDEN VAN DE BRABANTSE GILDEN”

Het is algemeen bekend, dat een hernieuwde belangstelling voor het gildewezen nationaal en internationaal al een geruim aantal jaren groeiende is en daar varen ook de Brabantse gilden wel bij. Als gevolg hiervan vergroten de bestaande gilden hun activiteiten en treden meer en beter naar buiten. Vrij regelmatig worden sluimerende gilden heropgericht. Wij kunnen samenvattend zeggen, dat de Brabantse gilden zich nadrukkelijker presenteren.

Deze opleving betekent echter wel, dat hieraan financiële consequenties zijn verbonden. Zowel de Federatie als de gilden werken met heel krappe budgetten, omdat er eenvoudigweg geen fondsen zijn. Een verhoging van de contributie behoort - misschien op een enkele uitzondering na - niet tot de reële mogelijkheden. Alhoewel voor bepaalde aanschaffingen subsidies worden verleend, moeten andere belangrijke activiteiten blijven rusten, omdat er geen gelden aanwezig zijn. Gezien de ontwikkelingen lijkt het gewenst om op een verantwoorde wijze de public relations te gaan verzorgen. Ons periodiek „de Gildetrom” kan maar met veel moeite uit de rode cijfers blijven en behoeft een financiële injectie. Een verantwoord beheer van ons gilde-archief kost veel geld evenals verder geschiedkundig onderzoek. De Federatie of een gilde moet de mogelijkheid hebben gildezilver of andere gildeschatten terug te kopen wanneer de gelegenheid zich daartoe voordoet. Dit is maar een greep uit de vele mogelijkheden, welke ontstaan, wanneer een goed functionerende stichting „Vrienden van de Brabantse Gilden” deze activiteiten doelmatig weet te ondersteunen. Daarbij behoeft mijns inziens niet uitsluitend en alleen gedacht te worden aan financiële ondersteuning.

Van het hierboven omschreven doel beschikt de kring Kempenland over de Stichting „Outer en Heerd”. Het Stichtingsbestuur staat zodanig positief tegenover de plannen, dat een gesprek aanstaande is om te bezien of de Stichting „Outer en Heerd” als basis kan dienen voor de nieuw op te richten Stichting „Vrienden van de Brabantse Gilden”. Sympathisanten van de Stichting Vrienden van de Brabantse gilden

„DE GILDETRM.” driemaandelijks tijdschrift, uitgave van de Stichting „De Gildetrom,” in welke Stichting samenwerken de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden met haar Kringen: Het Kwartier van Oirschot, Peelland, Kempenland, Maasland en Het Land van Cuijk.

Hoofdredacteur: Drs. W. H. Th. Knippenberg, Socrateslaan 115, 's-Hertogenbosch, tel. 073 - 133993.

Redacteurs: voor de Noordbr. Federatie: Math. E. M. v. d. Voort, Valklaan 6, Eindhoven, tel. 040-438521

voor Het Kwartier van Oirschot: J. A. Abrahams, Vrijthof 9, Hilvarenbeek, tel. 04255-2431

voor Peelland: Fr. van der Velden, Eindje 7, Lierop, tel. 04926 - 256

voor Maasland: Jan Th. M. Toorians, Willibrordusstraat 4, Loon op Zand, tel. 04166-1516

voor Kempenland: Fr. Roijers, Bomanshof 55, Eindhoven, tel. 040 - 110945

voor Het Land van Cuijk:

voor Baronie en Markiezaat: B. Minnebach, Nieuweweg 32, Hoogerheide, tel. 01646 - 4761.

Administratie: H. A. J. v. Erve, Rootven 60, Moergestel, tel. 04243 - 1306.

Betalingen: Rabobank te Moergestel, rekeningno. 13.45.08.874, t.g.v. Stichting De Gildetrom, (Girorekening van deze bank: 1071810).

Particuliere abonnementen: f 7,50 per jaar, franco huis.

Bronvermelding: Artikelen en berichten uit dit tijdschrift mogen worden overgenomen mits „De Gildetrom” wordt vermeld, tenzij bij het artikel of bericht uitdrukkelijk anders is aangegeven.

kunnen zijn particulieren en industrieën. Voor de ledenwerving zal via de kringbesturen een beroep worden gedaan op de gilden.

Het stichtingsbestuur dient mijns inziens te worden samengesteld uit gildebroeders en uit particulieren, die zich hebben aangemeld als sympathisant. Plannen zullen moeten worden uitgewerkt om ook de gilden voordeel te laten hebben van hun activiteiten met betrekking tot het werven van begunstigers.

Zoals u hebt kunnen lezen is het voorstel een weinig toegelicht. Een nadere uitwerking dient te volgen wanneer voldoende belangstelling blijkt te bestaan. Om deze belangstelling te peilen wordt u reeds in een zo vroeg stadium op de hoogte gebracht. Van de verdere ontwikkelingen zult u op de hoogte gehouden worden.

H. J. M. van Rijckevorsel

25 JAAR „DE GILDETROM

In dit nummer van de zilveren Gildetrom meenden wij er goed aan te doen een terugblik in vogelvlucht te plaatsen omtrent het reilen en zeilen van ons gildeblad in de afgelopen 25 jaar.

Het voornemen tot het uitgeven van een eenvoudig blad ter informatie van de gildebroeders leefde reeds enige tijd bij de heer C. A. B. A. M. Schade te Moergestel. († 21 mei 1977). Als lid van het bestuur van de Bond van Schuttersgilden „Het Kwartier van Oirschot” trachtte hij zijn medebestuurders voor zijn idee te winnen om door hun medewerking gildeoverheden achter zich te krijgen voor het werven van abonnees.

C. A. R. A. M. Schade
oprichter

De uitgave was een pure privé-aangelegenheid van de heer Schade. Hij trok medewerkers aan die hem enige copie leverden en gaf het blad indruk bij Drukkerij „De Hoop” te Tilburg, van welke zaak de heer M. C. v. d. Ven, deken van Gilde Sint Dionysius, de eigenaar was. De administratie werd toevertrouwd aan de heer M. A. Adriaansen, hoofdman van gilde Sint Mauritius te Goirle.

Het eerste nummer verscheen op 16 oktober 1954, juist in de tijd, dat Mgr. Dr. P. C. de Brouwer († 19 nov. 1961) de grote emancipator van Brabant en voortrekker van de Brabantse gilden, 80 jaar werd. Ook werd zijn initiatief gesteund door Jonkheer R. A. van Rijckevorsel, († te Berlicum 14 febr. 1967), voorzitter van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden, de heer Jos H. J. Schroeders († 26 febr. 1968), secretaris van de Noordbrabantse Federatie te Eindhoven, en de heer Jan v. d. Mortel, voorzitter van de Kring Maasland te Vught.

Aanvankelijk namen bijna 500 gildebroeders een abonnement op het nieuwe gildeblad. De prijs voor een abonnement bedroeg de eerste jaren f 0,60 per jaar, in 1958 werd dit f 1,—. Regelmatig was ons blad een punt van bespreking in de algemene vergaderingen van „Het Kwartier van Oirschot” en lang niet alle gildebroeders waren bereid een abonnement te nemen. Niettegenstaande de grote financiële zorgen uit de begin-periode werd er doorgegaan. In december 1958 kwamen er kapers op de kust; de Noordbrabantse Federatie kondigde aan, een nieuw gildeblad te gaan uitgeven. De kostprijs hiervan bedroeg f 2,50 per jaar bij uitgifte van 6 nummers. Dit blad heeft echter geen lange levensduur mogen hebben. Er werden maar 5 nummers uitgegeven, daarna was het blad ter ziele en bleef „de Gildetrom” alleen over.

In de zomer van 1962 begon de heer A. J. M. Jacobs, van het gilde Sint Joris te Tilburg, met zijn lange feeks over de Patroonheiligen, een onderwerp waarvoor de gildebroeders veel belangstelling hadden.

In de najaarsvergadering van 1962 werd de vraag gesteld of men wel op deze wijze kon doorgaan, daar er grote financiële tekorten waren, doch de heer Schade wenste door te gaan. In het najaar 1964 kwam er belangstelling bij de andere Kringen, die ook hun mededelingen gingen publiceren in ons blad. Het was in 1966 dat heer Th. v. d. Loo uit Oirschot begon met zijn serie „Schuttersgilden in de Gouden Eeuw”, in 1967 gevolgd door een zeer lange reeks van artikelen die momenteel nog niet is geëindigd door Drs. W. H. Th. Knippenberg (huidige hoofdredacteur) onder de titel „Brabants Gildesilver”. Hierdoor werden zeer vele waardevolle gegevens over onze gilden vastgelegd.

In 1965 werd het blad met alle lusten en lasten door Het Kwartier van Oirschot van de heer Schade overgenomen.

Vanaf eind 1968 is het drukken van het blad toevertrouwd aan Drukkerij Harry Bek & Zn. te Veghel, die tot heden naar volle tevredenheid dit werk verricht.

Om uit de financiële zorgen te komen werd eind 1968 door alle gilden van „Het Kwartier van Oirschot” f 100,— gestort ter delging van de achterstallige schuld, want inmiddels was

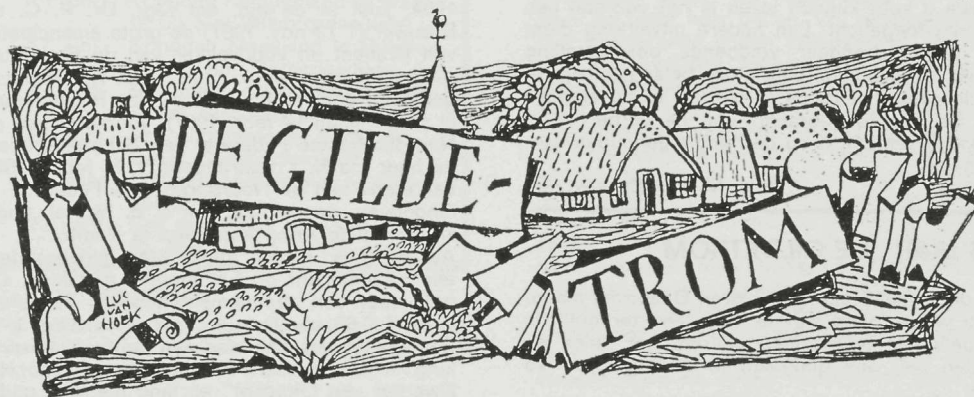
het blad eigendom geworden van de Kring. Met de jaargang 1973 is „de Gildetrom” officieel orgaan geworden van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden.

Uit bovenstaande blijkt, dat de Gildetrom in de afgelopen 25 jaar een en ander te verwerken heeft gehad; wij denken hierbij aan de vele meningsverschillen die er bestonden tussen Kringbestuur en Redactie. Ondanks alles, is

toch het bestaansrecht van dit blad bewezen en zou geen enkele gildebrouder dit blad willen missen.

Vele gilden hebben in dit blad belangrijke gebeurtenissen kunnen vastleggen die o.m. voor de geschiedschrijving van het gildewezen grote betekenis hebben. Wij wensen u toe dat het blad gestadig zal uitgroeien en een waardig „lijfblad” zal blijven voor onze gildebrouders.

Red.

Het eerste vignet.

HERINNERINGEN

De Gildetrom bestaat 25 jaar. Een felicitatie waard. Wat gaat de tijd toch snel voorbij.

Grondlegger van dit mooie en onmisbaar geworden Gildeblad was Carol Schade. Zeer vele jaren heeft hij door noest volhouden en ten koste van een niet onbelangrijk eigen financieel beheer het blad in stand gehouden; andere gildebrouders hebben op latere datum de uitgave van dit Gildeblad op voortreffelijke wijze overgenomen. Dank alzoo aan allen die zoveel tijd en energie besteden aan „de Gildetrom”. Ik heb er respect voor.

Dan kwam de vraag of ik voor het jubileumnummer een artikel zou willen schrijven, Natuurlijk graag, maar waarover.

Laat ik nu eens in de geschiedenis duiken en dan niet eens in het leukste of mooiste gedeelte. Als wij over onze mooie gilden praten, dan worden wij allen enthousiast over de vele gebruiken en handelingen, die door de gildebrouders met grote overtuiging werden gehandhaafd en tot uitvoering gebracht tot op de dag van vandaag. Het is dan alles rozegeur en maneschijn, en terecht. Maar er is ook een tijd geweest, vooral in de vorige en in het begin van deze eeuw, dat vele gilden in een niet zo'n best blaadje stonden. Vooral de teerdagen hadden niet zo'n goede naam.

Niet goed te praten, maar wel begrijpelijk waren de uitbundige eet- en drinkgelagen op de teerdag. Ik zei, begrijpelijk.

De Brabantse boer en menig ambachtsman had het financieel moeilijk, vaak zo moeilijk, dat er behalve in de slachtmaand bijna nooit iets extra's op tafel kon komen. Was zo iemand Gildebrouder, dan wist hij, dat hij minstens éénmaal per jaar naar hartelust zou kunnen eten

en drinken. De teerdag was een feestdag waar hij naar toeleefde. Het is maar al te zeer bekend dat vele gilden hun landerijen, zilver, standaard, kortom al hun bezittingen verkochten om maar te kunnen teren. Had men dan geen eigendommen meer, dan betekende dat, dat het gilde ophield te bestaan.

Het teren kon ook andere gevolgen hebben. Zo gebeurde het dat de Pastoor weigerde om nog een H. Mis te lezen voor het gilde, of hij verbood de gildebrouders te teren tesamen met de gildezusters.

Hieraan vastknopend kan ik nog wel een aardig voorval aanhalen. Het is al weer vele jaren geleden, dat ik van een niet nader te noemen gilde het verzoek ontving om op de Teerdag vóór de maaltijd een lezing te komen houden; men wilde dan speciaal de Pastoor uitnodigen om die lezing bij te wonen. Tijdens de voorbespreking kwam de aap uit de mouw. Dit gilde mocht n.l. reeds sedert vele jaren niet meer met de gildezusters samen teren en ik moest trachten de Pastoor te bewegen het verbod van een zijner voorgangers ongedaan te maken.

Mijn antwoord was: „Gedraag je dan eerst maar eens een jaar heel netjes, dan zal ik het volgend jaar de lezing komen houden”. En zo is het geschied. Ik hield de lezing en de Pastoor bedankte mij mede namens alle aanwezigen. Ik haakte natuurlijk direct in en zijn lofuitingen aanhalende zei ik dat het zo jammer was, dat door een oud verbod brouders en zusters niet meer tesamen konden teren. Ik voegde daaraan toe dat de Gildebrouders zich zo keurig gedroegen, iets wat hij zelf ook wel zou hebben waargenomen.

De Pastoor had er kennelijk plezier in en zei:

„Van mij mogen broeders en zusters weer gerust samen feestvieren". Groot gejuich, doch even daarna was de gildezaal geheel leeg. Alle gildebroeders waren naar buiten gestormd om thuis moeder de vrouw op te halen, die in haar beste kleren zat te wachten. Men was er van te voren zo van overtuigd dat de Pastoor zijn toestemming zou geven dat in een nevenzaal reeds was gedekt voor broeders, zusters en voor de Pastoor. Ik zelf kon het verdere feest niet meemaken, ik moest absoluut weg.

Een paar weken na datum kwam een van de gildebroeders mij verslag uitbrengen. Het slot van zijn verhaal zal ik nooit vergeten. Dat luidde: „Allemaal lekker zat, maar niemand onbekwaam". Het hierboven bedoelde gilde was toen reeds een goed, doch thans een prachtgilde.

Zonder twijfel is het te danken aan de oprichting van onze Federatie, doch zeker ook aan de houding van de gildebroeders zelf, dat onze gilden weder in groot aanzien zijn gestegen bij kerkelijke en wereldlijke overheden en medeburgers. Voor heel oude gildebroeders was echter de omschakeling van het handhaven van oude gebruiken naar meer geordende gedragingen soms heel moeilijk.

Zo herinner ik mij heel goed, dat het bijvoorbeeld in mijn eigen gilde voorheen gebruikelijk was om op de teerdag, na de H. Mis en het afrekenen om ± 1 uur met de trom, een harmonica en een saxofoon voorop een rondgang te maken door ons dorp diverse café's aandoende. Broeders en zusters hosten achter de muziek aan en de vendeliers dansten onder hun vendels.

Het was gewoon kostelijk en men had plezier tot en met. Toch meende op zeker moment onze Hoogheid, dat het beter zou zijn de rondgang te laten vervallen en om daarvoor in de plaats te stellen. spelletjes voor broeders en zusters in het gildehuis. Op de eerstkomende Teerdag was iedereen tijdig aanwezig, alleen misten wij één van onze oudste gildebroeders; niemand had hem gezien, niemand wist waar hij was, doch een paar minuten voor de aanvang van de gildemaaltijd stapte de verloren zoon vrolijk het gildehuis binnen. Hij had op zijn dootje eentje de oude rondgang gemaakt. Nog is er iets van zodanig belang dat het hier vernoemd moet worden. Eén van de eerste daden van het eerste Federatiebestuur was de instelling dat bij de gildetentoonstelling prijzen moesten worden gegeven: voor zilver, vaandels, trommen, papieren enz. In hun zucht naar prijzen werden de gildebroeders zuinig op hun eigendommen. Er werd naar mijn beste weten niets meer verkocht.

Welbewust heb ik ditmaal een onderwerp aangeroerd, waarover niet graag wordt gesproken, doch wat mijns inziens in de gildegeschiedenis absoluut thuis behoort.

Ik hoop dat gij het met een lach en een traan hebt kunnen lezen.

Jan van de Mortel
Opperdeken van de Federatie.

ORDE EN GEZAMENLIJKHEID

De gildetrom: slagwerkinstrument maar dat niet alleen. Goedbeschouwd is die trom een symbool van orde en gezamenlijkheid. Het geeft de maat aan van het samen optrekken in goede orde, het accentueert voor het oor het ritme waarbovenuit het visueel genot stijgt van de zwerige vendelslag. Wie scherp luistert hoort in die trommelslag bij het groepsvendelen de maat van de Bolero van Ravel, maar dat is misschien een persoonlijke roffel-interpretatie. Aan gezamenlijkheid heeft onze tijd geen gebrek ondanks alle klagzangen over eenzaamheid; aan orde des te meer. Daarom is de groepssolidariteit, die normen kent, van onze schutsgilden even actueel als waardevol. De norm is niet enkel de broederschapsgedachte die in elk gilde dient te leven en die vorige gildebroedersgeneraties als een natuurlijk gegeven beschouwd hebben. Dat moge een beetje zwaar en dierbaar klinken — en daar houden velen niet van — maar de geschiedenis van de gilden bewijst het. Met nog een ander element en dat is de offervaardigheid.

Die wordt niet enkel tot uitdrukking gebracht bij het zilver-offeren, samen en in goede orde, tijdens de jaarlijkse Gildemis. Ze leefde al eeuwen geleden toen er niet zulk een welvaart heerste als onze tijdgenoten kennen en ze kwam óók tot uitdrukking als het gilde teerdag had en uit de eigen middelen — niet zelden uit de opbrengst van grondbezit — iets afzonderde voor een traktatie voor de armen in de parochie.

Armoede in stoffelijke zin kennen we amper meer maar het „iets over hebben voor een ander" houdt nog altijd zijn betekenis, een zeer christelijke betekenis zelfs. Dat zich-iets-ontzeggen is moeilijker geworden naar mate men meer bezit en het vraagt, vooral van jonge gildebroeders, allereerst de gilde-solidariteit die andere persoonlijke vermaken opzij schuift als het belang van het eigen gilde dit mag eisen. Beter een klein gilde met grote toewijding dan een van grote bezetting als de overheid niet kan rekenen op het plichtsgevoel van de leden, juist als gildebroeder.

Orde in gezamenlijkheid toont het gilde wanneer jong en oud daarin rekening met elkaar houdt en bovendien met hen onder wiens bestuur wij leven. Vandaar het al vele jaren in zwang gekomen gebruik de Gildemis te doen besluiten met het „Domine, salvam fac reginam nostram". Soms vragen we ons af of alle celebranten dit gezang met daarop aansluitende aanroeping en oratie nog kennen, zoals het weleer aan het einde van de zondagse Hoogmis werd aangeheven.

De nieuwe Misliturgie „heet" er een einde aan gemaakt te hebben nu die met het „Gaaf nu allen heen in vrede", gevolgd door de zegen besloten wordt. Dat is niet zo.

Niets belet de celebrant vóór deze wegzending het gebed voor de Koningin te zingen. Mits er natuurlijk nog een koortje is dat de uiterst eenvoudige Gregoriaanse antwoorden laat volgen. Gilden die zo gelukkig zijn in hun parochie een koor te hebben, dat het barokke „Domine, salvam fac" van Giessen op zijn repertoire heeft,

Orde en gezamenlijkheid demonstrenen onze gilden al eeuwen door de herinnering aan hun schutspatroom. Allen zijn dat volksheiligen die bij hen gelukkig nog steeds, als het niet Onze Lieve Vrouw is, met het hun toekomende „Sint” benaamd worden. Waarom ook niet nu zelfs die paar kenmerkende letters het hebben moeten afleggen tegen een soort deconfessionalisering alsof er iemand door gehinderd werd. Een St. Aloysius MAVO moest haar „Sint” in de naam verliezen, evenals een St. Catharina- of een St. Elisabethziekenhuis maar wonderlijk genoeg bleef de Sint van St. Joriscollege nog overeind, mogelijk omdat ook niet-katholieke padvindders deze figuur met-Sint-en-al in ere houden; zij wel! Toch behoren die heiligen bij de Kerk, de strijdende, de lijdende en de zegevierende Kerk, zoals de (vroegere) catechismus dat leert, en zij vormen daarin de laatstgenoemde categorie en dan één die het aanroepen waard is. Met hun naam alleen al handhaven onze gilden die verbondendheid, ook in de kleurige voorstelling in hun standaard nadat uit onze kerkgebouwen — Goddank niet overal — de beelden bij scheepsladingen verdwenen zijn: naar Canada of naar de vaderlandse curiosityshops. Dat streven naar verkaling is nu juist iets wat bij onze gilden niet past maar die hebben het dan ook zelf in de hand.

Het boeiende van deze verbondenheid eens in het licht te stellen zou zo'n Gildemis zinrijk op-
luistering kunnen geven; welke geestelijke
durft het bij zo'n gelegenheid (éénmaal per
jaar) nog aan? Hoeveel legenden om die heil-
gen zijn niet de oorsprong geweest van folklor-
istische gebruiken — al dan niet van pelgrims-
tochten meegebracht — waaruit een traditie
ontstaan is. De emblemen van deze heiligen
leven nog voort in de voorstellingen op hoofd-
vaandel of standaard terwijl voor de jonge ge-
neratie de zin daarvan verleden tijd geworden
is: ook dat is een der verdiensten van onze
gilden en, louter al om de iconografie. Wie
daar oog voor heeft en wie daar oog voor
krijgt geniet dubbel als hij in eigen land of op
reis buiten de grenzen kerken of musea be-
zoekt en dan tenminste weet wat er met zulk
een afbeelding tot uitdrukking gebracht wordt.
Op school leren de meeste kinderen er nu een-
maal niets over. Het zou een opgave voor gilde-
overheden moeten zijn, daar vooral de jongere
gildebroeders eens enig inzicht in te geven.
Dan kan een teerdag nog iets meer voor hen
betekenen dan tongstreling en gezelligheid al-
leen.

Tenslotte. — Onze vroegere schilders wisten hun heiligenfiguren mooi uit te dossen. Onze gilden in de welvaartstijd vertonen voor het overgrote deel een kleurige zwier die hun optreden telkens opnieuw tot een feest voor het oog maakt. Ook dat doet deze coporatie in onze (gelukkig aflopende) spijkerbroeken-aera waardevol zijn. Daarom mogen gilden, die goed in hun middelen zitten en niettemin volstaan met een op zich zelf vaak nette maar in de gezamenlijkheid toch niet bepaald smaakvolle kledij, zich wel eens afvragen of het niet goed

zou zijn zich met nog iets beters te vertonen dan enkel een kleurige sjerp over een confectiepak, zoals we nogal eens te zien krijgen. Bij de meeste en vooral als er een stuk land van het gilde in een uitbreidingsplan is komen te vallen en de bankrekening omhoog vliegt is dat een geenszins onervulbare wens. Waarom verwaarlozen zij dan dit onderdeel in hun gezamenlijke verschijning? Zelf er iets voor over hebben behoort toch ook tot de traditie van het gilde, tot de goede orde tevens.

S. H. A. M. ZOETMULDER

Waalre,
Allerheiligen 1978.

WAAROM DANSEN DE GILDEN UIT DE KEMPEN?

Elke streek vertoont een eigen gelaat, dat niet ongestraft aan een schoonheidstherapie kan onderworpen worden. Ook onze schuttersgilden hebben hun eigen streekgebonden zeden en gewoonten.

Sinds eeuwen komen de schutters elk jaar meer dan eens samen om broederlijk feest te vieren. Er wordt gekempt en gestreden om de hoofdvogel af te schieten of om de meeste rozen te treffen. Op zulke bijeenkomst wordt er nog wat anders geboden: roffelen en vendelen, in de Belgische Kempen individueel, in Noord-Brabant ook per korps. De Kempische gildebreders en gildezusters brengen nog wat anders: zij dansen! Het belichten van het hoe en het waarom van deze activiteit kan sommige opgezezen misverstanden uit de weg ruimen.

Wanneer we de archieven van onze gilden doorlopen, dan blijkt het dat in het verleden nooit wedstrijden voor dansen werden georganiseerd. De rekeningen vermelden nochtans jaarlijks de betaling van één, twee of soms meer speelmannen die met het patroonsfeest of de kermis de vierende gildebroeders en gildezusters ten dans uitnodigden. Deze muzikanten zorgden voor leute en plezier op die teerdagen wanneer na het eten de benen konden uitgestrekt worden.

Bij deze gelegenheden, binnenshuis, werd in de Kempen door de gilden, zoals door elke andere vereniging, gedanst.

De schuttersgilden trotseerden de eeuwen en ze bleven trouw het voorbeeld van hun voorgangers volgen. Ze bewaarden de oude dansen en leerden ze op hun beurt verder. Dank zij hun ingeboren zin voor de traditie hebben zij vele dansen bewaard, die anders al lang zouden vergeten zijn.

Mogen we spreken van „gildedansen”? Van de meeste dansen kan zonder tegenspraak getuigd worden dat zij stammen uit een tijd toen ze door iedereen werden beoefend. De kadriil, de polka, de mazurka en de lancers zijn niet typisch voor een gilde. De schutters hebben ze zoals iedereen gedanst, maar ze hebben ze bewaard en er hier en daar varianten aan toegevoegd zodat ze na een tijd een stuk eigen bezit zijn geworden. Soms hebben we wel een dans die kenmerkend is voor één bepaalde gilde, maar waarvan de oorsprong niet al te duidelijk is.

delijk is. We denken b.v. aan de Trawantel en aan de Heiluiser.

Tussen de twee wereldoorlogen ging de aandacht voor het eigen erfgoed van ons volk in stijgende lijn. Hiermee werd ook de aandacht voor de oude dansen gewekt. Het is in deze periode, nl. in 1931 dat te Essen het 4de Kempisch Congres werd gehouden met als thema: het Oude Gildeleven. Te dezer gelegenheid werd op 30 augustus het 1ste Kempisch Landjuweel beslist. Buiten het schieten voor de Opperkoning waren er wedstrijden voorzien voor het schoonste inkomen, de schoonste breuk en vaandel, vendelzwaaien, trommelfelen, referein en dansen (3prijzen: 75 en tweemaal 50 fr.). Dit is, voor zo ver onze inlichtingen juist zijn, het begin geweest: sindsdien zijn de gilden uit de Kempen met hun dansen naar buiten getreden.

Hoeft het gezegd dat zij navolging hebben gekend? Talrijke verenigingen en vooral volksdansgroepen namen de dansen van de gilden over. Het past hier dat we klare taal spreken. De benaming volksdansgroep gebruiken voor een gilde is als een tang op een varken!

Er is immers té groot verschil in doelstelling. Voor een volksdansgroep is de hoofdzaak dansen, maar dit is voor een gilde uit de Kempen bijzaak. De eerste vereniging stelt een repertoire samen uit dansen uit de hele wereld, maar de tweede beperkt zich tot de eigen streekgebonden dansen. De maatstaven ter beoordeling liggen ook helemaal anders: de zwierige jongeren hebben een vlugger tempo en gejaagder ritme dan de oudere en bedaardere gildeleden. Bovendien moet elke gildebrouder in de eerste plaats een schutter zijn. Het zou een doodzonde tegen de traditie zijn indien de dansers een aparte groep zouden vormen. Een gilde vormt een eenheid. Dank zij het dansen nemen de Kempische gildezusters actief deel aan het gildeleven zonder te vergeten dat er nog andere middelen zijn om dit te verwezenlijken. Denken we slechts aan de sociale functie, die een gilde ook moet vervullen.

Er schuilen nochtans gevaren in het dansen. De competitiegeest kan een ongezonde naijver doen ontstaan zodat sommige gilden personen zouden aanwerven die helemaal niet door de echte broederlijke geest zijn doordrongen. Zulke mentaliteit schaadt ten eerste de eensgezindheid en dient te allen prijze vermeden te worden.

We hopen dat deze enkele woorden aange-toond hebben hoe het dansen in de Kempen eerst binnenshuis werd beoefend en daarna in het openbaar. Een verklaring hiervoor geven was onze bedoeling, en niet een pleidooi houden voor het invoeren van dansen in gilden waar dit niet tot de traditie behoort.

Het zal immers nooit in onze gedachten komen om in de Belgische Kempen het groepsvendelen en groepsrommelen in te voeren omdat dit strijdig is met onze traditie. Laat iedere streek en ieder gilde het eigen vertrouwd gelaat bewaren!

dr. E. VAN AUTENBOER

DE DROSSAARD EN HET GILDE

De drossaard en het gilde is een onderwerp dat veel meer omvat dan uitsluitend het beroep van een gildebrouder. Het gaat niet alleen over de afbeelding van een specifiek ambt op de koningsschilden. De naam drossaard geeft op zich al iets aan, omdat dit de naam is voor de schout gedurende de Generaliteitsperiode (1648—1795). In die tijd, vooral na 1648, moest elke drossaard protestant zijn. U merkt, het onderwerp gaat over een protestantse ambtenaar in een katholieke vereniging. Het is geen willekeurige protestant.

Het gaat over een persoon, die de maatregelen, aangekondigd door de plakaten, ten uitvoer moest brengen. De drossaard stond aan het hoofd van de schepenbank. Hij was de plaatsvervanger van de heer in een heerlijkheid en van de Staten van Holland in een Statendorp. Het voortbestaan van de gilden lag in zijn hand. In dit artikel kunnen we slechts enkele feiten aangeven, omdat we niet beschikken over goede complete gildearchieven uit die periode. Ook overheids-archieven leveren materiaal over dit onderwerp. Ik zal me groten-deels beperken tot Oost-Brabant, hoewel ik ook voorbeelden elders uit Brabant zal aanhalen.

De Generaliteitsperiode

Sedert de val van 's-Hertogenbosch in 1629 zijn er pogingen ondernomen om het door Holland veroverde gebied, waartoe Holland ook de Meierij van Den Bosch rekende, te protestantiseren. Tot 1648 lukt dit amper, omdat er te weinig predikanten waren, omdat de bevolking van de Meierij katholiek was en omdat Spanje meende dat de Meierij in 1629 niet veroverd was. Na de vrede van Munster van 1648 was er sprake van een bewuste protestantisering. Er werden pogingen ondernomen om te komen tot een politieke reformatie, hetgeen concreet betekende dat het dorpsbestuur protestant moest zijn. Dit is in de Meierij van 's-Hertogenbosch mislukt. Slechts de belangrijkste posten, zoals drossaard en secretaris, werden bekleed door protestanten. Daarnaast was er een godsdienstige reformatie die uiterlijk met meer succes verliep. De kerk, pastorie en kerkelijke bezittingen waren in handen gekomen van de protestanten en officieel bestond er maar een godsdienst. In de praktijk bleven de katholieken echter in de meerderheid en zij bleven hun godsdienst uitoefenen. Voor de gilden die altaren hadden in de kerk werd het moeilijker. Toch waren er gilden die in de kerk bleven. Zo was te Geldrop het nieuwe koor in de kerk eigendom van het St. Catharina en Barbaragilde. In de 17e en 18e eeuw hield het dorpsbestuur aldaar, met toestemming van het gilde zijn vergaderingen. (1) In 1648 kondigde de classis 's-Hertogenbosch als maatregelen, om te komen tot een politieke en godsdienstige reformatie, aan dat: het papegaaischieten moest worden afgeschaft en dat er ook een hervorming diende te geschieden in de schutterijen door de vaandels te ontdoen van het Bourgondische kruis en van „Santen en Santinnen”. (2) In Helmond werden in 1650 brieven bezorgd met de opdracht het teren en

schieten te verbieden, evenals het in de kerk gaan met trommen en vendels. Op 16 dec. 1649 werd een resolutie gepubliceerd waarin de volgende maatregelen stonden: „dat die schouteden (—drossaard) in de respectieve Quartieren van de opgemelte Meierij (van Den Bosch) sullen worden aangeschreven, dat sij die voorschreven superstitiën, als oock het schieten vanden papengaij, mitsgaeders het marcheren met vaendels (eerder omschreven als „optreuken met slaen van trommelen en vliegende vendels”), hebbende het Borgoens Cruys, strictelijck sullen hebben te beletten”. (3) Kortom de drossaard moest de gilden in hun activiteiten beperken. Pas in 1784 blijkt dat een drossaard, wederom uit Helmond, een soort enquête hield in Peelland over het voorkomen van afbeeldingen van heiligen op gildevaendels of uit hout gesneden. (4) Een poging om de gilden als geheel op te heffen is nooit met succes doorgevoerd. Aan het koningszilver merken we dat de meeste gilden in de periode 1648—1795 gewoon zijn doorgegaan.

De houding van de drossaard

Hoe reageerde de drossaard op de resolutie van 1649 en hoe was zijn houding ten aanzien van de gilden? Omstreeks 1652 trachtte de Helmondse drossaard Dirk van den Heuvel in Den Haag het papegaaischieten voor de Helmondse gilden te bepleiten. (3) In Eindhoven vroeg de drossaard omstreeks 1655 om het vendelen te demonstreren. (5) Reeds vóór 1648 waren er gilden die diensten moesten verrichten aan de schout, bijvoorbeeld ten aanzien van de begeleiding van misdadigers. In 1726 verzocht de drossaard van Geldrop aan het Sint-Jorisgilde aldaar (opgeheven ca 1840) om aan hem manschappen te leveren op grond van een oude regel. De koning en dekenen weigerden evenwel omdat zij vonden dat deze maatregel verouderd (!) was. (6) Waarschijnlijk kenden Heeze-Leende en Zesgehuchten ook zo'n regel. In Woensel verleende het Sint-Catharinagilde in 1739 nog assistentie bij het ophangen van drie landlopers. (7) Een reglement uit Knegsel bevat de bepaling dat het gilde de regenten van hun dorp behulpzaam moest zijn. (8) Ook dorpsbesturen waardeerden de gilden als het ging om het opluisteren van feesten. In Woensel werd het Sint-Catharinagilde verzocht de nieuwe drossaard in te halen. Voor deze hulp werd het gilde vereerd met bier. (9) De drossaard liet soms ook blijken dat hij het gilde goedgezind was.

In 1763 stelde de drossaard van Hilvarenbeek prijzen beschikbaar voor een gilde aldaar. (10) De reglementen van de gilden bevatten vaak bepalingen met betrekking tot de drossaard. Meestal gaat het om de bevestiging van een oude kaart door de drossaard. Het kan ook voorkomen dat hij de boom vrijt (namens de heer) voor het koningschieten. In enkele gevallen, zoals te Gemert, schoot hij drie keer. Johan Oomen meent dat het daarbij niet zozeer om het vrijen van de boom gaat, maar eerder om het uitproberen van de veelal oude en roestige geweren, om ongelukken te voorkomen. (11). Een andere bepaling in het reglement is het artikel waarin staat dat de drossaard hoofd-

man of deken moest zijn. In de kaart van het Cloveniersgilde van Rijsbergen staat: dit gilde zal „werden geregeert bij den overdeken wessende de schout van Rijsbergen (12) (zie ook Klein-Zundert).

Oudste schild St. Jorisgilde Zes Gehuchten.

De drossaard als gildebroeder

De protestantse drossaarden namen geen maatregelen tot opheffing van de gilden. Sommigen traden zelfs toe als lid. In Tilburg en waarschijnlijk in Klein-Zundert richtten zij zelfs gilden op. Het Sint-Dionysiusgilde (aanvankelijk Cloveniersgilde) van Tilburg bestond kort na zijn oprichting in 1665 uit protestanten. (13) Helaas beschikken we amper over ledenlijsten uit deze periode. Ook het Helmondse O.L. Vrouwe-gilde had protestantse leden, waaronder de drossaard. (14) Die gilden die bepaalden dat de functie van hoofdman of deken uitgeoefend moest worden door een drossaard, zijn niet altijd aan te wijzen. Duidelijke voorbeelden uit de praktijk waren het Sint-Jorisgilde van Reusel en het voormalig Sint-Jorisgilde van Bladel. (15) Daarnaast bezitten we bewijzen dat een drossaard koning was. Koningschilden van hen zijn o.a. bewaard gebleven in Deurne (1715, latere drossaard), Eersel (1713) Helmond (1682, 1684, 1719) Soerendonk (1654), Nuland (1688), Oerle (1696) en Zesgehuchten (1682). (16)

Uit hetgeen we hierboven aangestipt hebben, zouden we voorzichtig kunnen concluderen dat de drossaarden gedurende de Generaliteitsperiode de gilden goed gezind waren en dat het gildewezen bij hen wel aansprak, zodanig dat zij lid of zelfs koning werden. Het is echter niet uitgesloten dat er in Brabant ook een dros-

saard was, die het gilde van een plaats vijandig bezind was. Mogelijk dat een verder onderzoek in gilde- en overheidsarchieven meer licht op deze kwestie zal werpen.

Jean Coenen
vendelier Sint-Jorisgilde Zesgehuchten

BRONNEN:

- 1) J. Coenen De Geldropse schutterijen, ontstaan en betekenis. Bijdragen tot de lokale geschiedenis van Geldrop, deel 6 (Geldrop, 1978).
- 2) J. Vriens Inventaris van het archief van de classis 's-Hertogenbosch. Rijksarchief Noord-Brabant, inventarisreeks no 3 (Den Bosch, 1969).
- 3) A. M. Frenken De oude schutsgilden van Helmond (Helmond, 1922) p. 29—30.
- 4) R.A. Noord-Brabant Someren R 146 fol 139v—140 16 juli 1784.
R.A. Noord-Brabant Heeze R 185 fol 58/v 7 juni 1786.
- 5) J. A. M. de Haan Archief St. Catharinagilde Eindhoven (Eindhoven, 1966) deel 1 p. 75.
- 6) G. A. Geldrop Oud-Administratief archief no 340 dd 8 aug. 1726 fol 8/v.
- 7) J. Oomen Geschiedenis van het gilde van Sint Catharina Woensel, 1477—1977 (Eindhoven, 1977) p. 42.
- 8) J. A. Jolles De schuttersgilden en schutterijen van Noord-Brabant, overzicht van hetgeen nog bestaat (Den Bosch 1933—1934) deel 2 p. 185.
- 9) J. Oomen a.w. p. 43.
- 10) J. A. Jolles a.w. deel 1 p. 186—187.
- 11) J. Oomen a.w. p. 35.
- 12) J. A. Jolles a.w. p. 133.
- 13) J. A. Jolles a.w. p. 165—170.
- 14) A. M. Frenken a.w. p. 51—53.
- 15) Taxandria jrg 1942 p. 287 en 288 (Stamboom Cuyt-Snieders).
- 16) J. A. Jolles a.w. deel 1 p. 91, 104, 138, 174; deel 2 p. 17, 53, 180.

MOLENS EN SCHUTTERS GILDEN

In heel westelijk Europa waar de schuttersgilden sedert de 13e eeuw deel uitmaken in het leven van onze plattelandsgemeenten en van de steden, zijn de banden tussen het molenaarsvak en deze gilden opmerkelijk. De molenaar is in zijn omgeving een belangrijk persoon, zo niet onmisbaar. Is hij niet een noodzakelijke schakel om brood te maken? De sociale positie van de molenaar maakte van hem een gezocht lid van de gilde, die de elite van de gemeenschap groepeerde, en als hij er in slaagde „koning te schieten”, verhoogde deze waardigheid zijn aanzien in de gemeenschap nog meer.

Volgens de traditie liet de nieuwe koning een schild graveren dat de keten verrijkte, waaraan de „papegaay” hing, de zilveren vogel die teken van de koninklijke waardigheid is. Heel dikwijls zijn het de ambachtswerktuigen die ons enigszins een inzicht geven in het vak van de molenaar uit vroeger tijden.

Dezelfde werktuigen werden afgebeeld op de verschillende uitrustingsstukken, die de wapenuitrusting van de schutters vormden, zoals op zijn pijlenkoker of op de voorwerpen die de schutterslokalen versierden: vaatwerk en schilderijen etc. De molen wordt soms ook vervangen door St. Victor, de patroon van de molenaars, of nog eenvoudiger door de gestyleerde afbeelding van een molenijzer. Daarom illustreren wij dit artikel met:

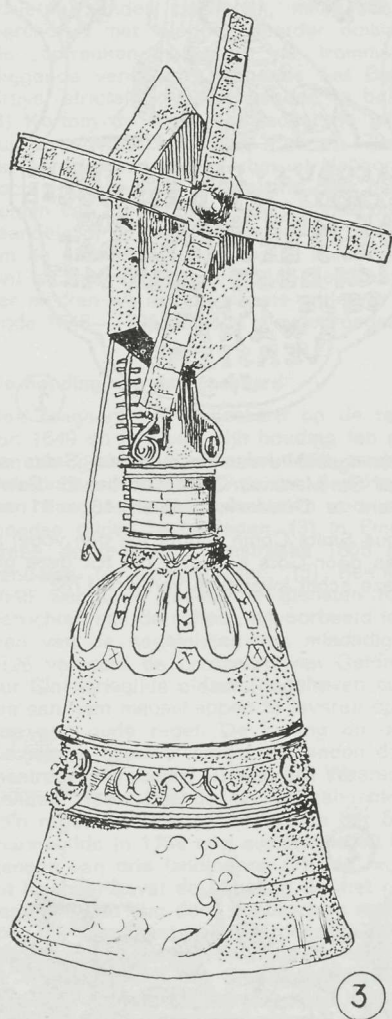

1. Koningsschild van de molenaar Smits van het St. Martinus Gilde van het H. Sacrament te Dommelen, zilver, 16 x 11 cm;

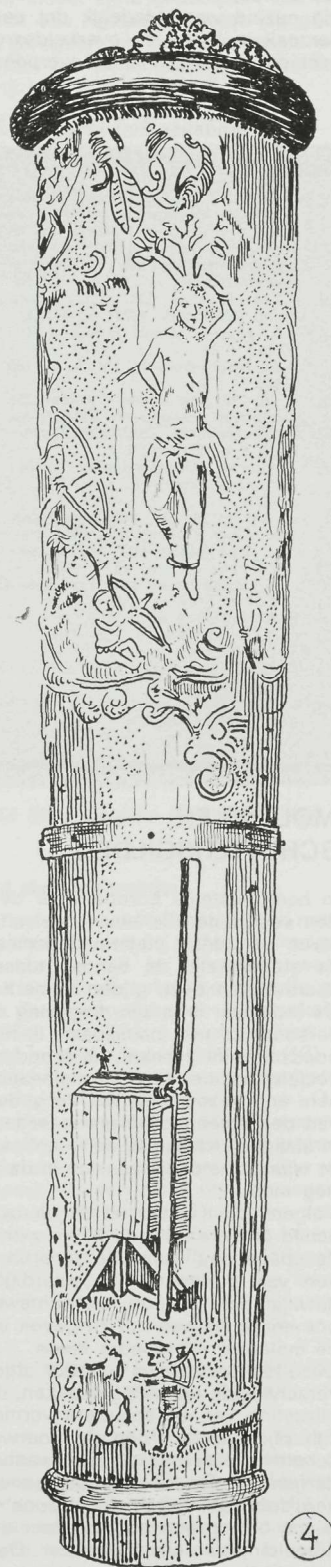
„Jacobus Smits Conin schoot ick den vogel af, het was door Gots bestiere, dat ick deze gult met deze schilt kwamp te versiere 1752”.

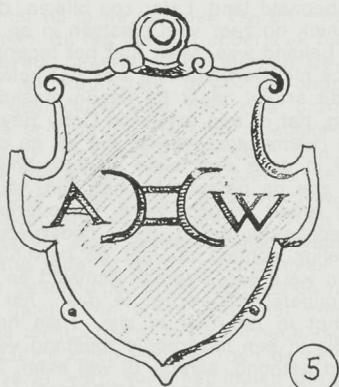

3. Drinkbeker in de vorm van een molen daterend uit 1612 en afkomstig van de Kruisbooggilde van St. Joris te Deinze (B) waar hij vanaf 1725 in de inventarissen wordt genoemd; zilver, nu berustend in het museum van Deinze.

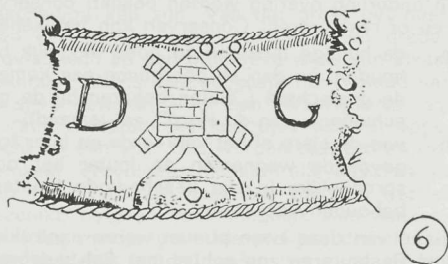

4. Houten pijlkoker, gebeeldhouwd, met ijzeren banden eromheen, hoogte 88 cm, van het St. Sebastiaan Gilde te Beveren-Waes (B). Boven: marteldood van St. Sebastiaan, doorboord door pijlen van de boogschutters. Onder: molen; Louis XIV, circa 1725: collectie Baron Dr. Ludo van Bogaert te Antwerpen.

5. Koningsschild van het St. Norbertus Gilde te Tongerlo (B); zilver, begin 17e eeuw, met gegraveerde initialen van de koning A. W. binnen een molenijzer.

6. Een van de tien schilden die de keten van het St. Petrus Gilde te St. Pieters-Capelle (Ijzer, België) vormen; een molen met links en rechts de initialen van de koning: DG; zilver, 17e eeuw; museum van Kunst en Geschiedenis te Brussel.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden waar wij het onderwerp van de windmolen hebben teruggelaten. Motieven met watermolens, oliemolens zijn niet zeldzaam.

De molen was ook een kwetsbaar gebouw bij vijandelijke aanvallen, door zijn isolement buiten de stadskern en door het tweeledig tactisch belang van plaats en functie: de windmolen was een ideale plaats om het omliggende land te observeren; de taal van de wieken lichtte de bondgenoten in en bovendien: „geen molen, geen meel”.

De gilde verleende derhalve bij voorkeur hulp, om de molen te verdedigen. Sommige gilden kregen in deze zin zelfs een speciale opdracht. Dat is het geval bij het St. Sebastiaan Gilde te Maastricht, dat op 13 augustus 1408 met het oog op de verdediging van de stadsmolens, die langs de Maas stonden, werd gesticht.

Zeven maanden later sloegen de Luikenaren het beleg voor Maastricht en zij wonnen, hoewel de handboogschutters zich stevig weerden.

Maar er moet nog een ander aspect van de banden tussen molenaar en handboog-, kruisboog-, en geweschutters onderstreept worden. Hoeveel keer is de vogel, die het doel was, niet aan een omhooggeplaatste wiek bevestigd of op een schutsboom, die op een wiek was aangebracht, zo het begeerde doel nog veel hoger brengend?

Dit soort schieten beoefenden bijvoorbeeld het St. Sebastiaan Gilde van Brugge in 1400, de Kruisboogschutters van Amsterdam en de Colveniers van Scherpenisse in 1594. Een gravure van H. Cock uit 1557 naar Pieter Brueghel de Oude (fig. 2) toont ons die manier van schieten: op een heuvel links van het feestende dorp mikken de handboogschutters op de vogel, zoals ons een oud Kermislied uit Helmond beschrijft:

„Daar zag ik onder de meulen
de schutterije schieten
naar de papegaai”.

De koloniers van het Hoofdgilde van St. Antonius te Gent beoefenden dit schieten in de 17e en 18e eeuw vanaf een boot die afge-meerd lag aan de wal van Genoegen en naar een molen staande op een heuvel aan de overkant.

Een schilderij, ten onrechte ooit aan Frans Hals toegeschreven, dat vroeger in de zaal van de Confrérie hing en zich op dit moment in het Bijlokenmuseum bevindt, toont ons zo'n schieting uit de 17e eeuw. Het St. Willibrordus Gilde uit Bakel schoot nog niet zo lang geleden op de molen. De gilde trok dan drie maal rond de molen met slaande trom en vliegende vaan. Men maakte de vogel vast op de wiek die vervolgens omhoog gedraaid werd en het schieten kon beginnen: eerst de burgemeester, die de boom „bevrijdde”, dan de oud-koning en dan om beurten de gildebroeders. Elke keer als de vogel geraakt werd en als er een stuk viel, tromden de tamboers en een luide vreugdekreet ging op als de nieuwe koning geschoten was. Dezelfde ceremonie voltrekt zich nu nog bij het kruisbooggilde van St. Joris te Brecht (B). Voor het schieten doet de koning zijn keten af en hangt deze aan de lage wiek, waar het niet voor het vallen van de vogel vandaan gehaald mag worden.

Wij wijzen er om te besluiten nog op dat het meel van de molen te Bligny sur Ouche nu onder andere nog dient voor het bakken van St. Sebastiaan broden, welke onder zijn patronage worden uitgedeeld door de St. Sebastiaan Gilde.

Courtépée herinnert er ons in zijn „Histoire de Bourgogne” aan dat St. Sebastiaan te Bligny (FR) een „dag van grote gaven” was: de uitdeling door de Deken van de Confrérie blijft een symbool van filantropie, aangepast aan onze tijd en in de geest van deze 700 jaar oude vereniging.

A. V. Gillet, Brussel.

OVER HET RESTAUREREN VAN OUDE SJERPEN

In aflevering I van de 20e jaargang (april 1973) van De Gildetrom werd bijzondere aandacht gevraagd voor de oude gevlochten zijden sjerpen, die bij enkele van onze gilden nog in gebruik zijn of eens waren, omdat de toestand waarin deze thans verkeren het niet meer wenselijk of mogelijk maakte deze nog te benutten. Deze laatste bleven dan veelal bewaard in een doos of kist als een troosteloos restant van wat eens een pronkstuk van het gilde was. Dat opeens bijzondere aandacht voor deze sjerpen werd gevraagd kwam, omdat in de toen nog prille studietoelichting van Kring Kempenland een artikel van Mej. Henriëtte Drost ter sprake kwam, dat gepubliceerd was in het tijdschrift Antiek (okt. 1972, pag. 196 e.v.). Ondergetekende had kort daarop een persoonlijke onderhoud met deze schrijfster te Amersfoort. Doel van dit gesprek was voornamelijk te onderzoeken waar dergelijke oude sjerpen op een verantwoorde wijze gerepareerd zouden kunnen worden. Al werden er titels gegeven van bestaande boeken waarin de oude techniek werd besproken en enkele ateliers genoemd waarin men zich bezig hield met restauraties van oud textiel, in feite kwam er niets uit de bus waaraan onze gilden onmiddellijk iets konden hebben. In afwachting op beter begon toen genoemde studietoelichting met het plaatsen van enkele artikeltjes en oproepen in De Gildetrom. De reacties daarop waren gering. Er bleef geen andere weg open, dan zelf op speurtocht te gaan in Jolles, op gildedagen, op tentoonstellingen en in musea. Vooral Arn. Jansen van het Sint-Catharina- en Barbaragilde uit Geldrop zette zich voor deze zaak in. In De Gildetrom van juli 1973 besprak hij reeds een achttal sjerpen en in het daarop volgende nummer nog een vijftal andere, terwijl in laatstgenoemd nummer tevens in een ander artikel bijzondere aandacht werd gevraagd voor een uitzonderlijk grote, echter zwaar beschadigde, soortgelijke sjerp van het Sint-Catharinagilde Eindhoven-Stad. Deze sjerp vertoonde het jaartal 1747. Reeds vele jaren was laatstgenoemd gilde op zoek naar een adres waar deze sjerp op vakkundige wijze hersteld zou kunnen worden. Als gevolg van het bezoek dat ondergetekende in het begin van het vorig jaar aan het Westfries Museum te Hoorn bracht, waar hij soortgelijke sjerpen in een vitrine zag uitgesteld en daar nadere informatie over inwon, werd hem kort daarop door de museumassistente van genoemd museum, die de afdeling textiel onder haar berusting had, een nummer van het tijdschrift voor creatief handwerk „Bijvoorbeeld” (mei 1977) toegezonden, waarin op de techniek van genoemde sjerpen werd ingegaan. Dit artikel was rijk geïllustreerd. Hierin werd bovendien duidelijk gesteld, dat de naam **Sprang**! voor deze techniek juist is dan „Egyptisch vlechtwerk”, sinds deze laatste aanduiding voor het eerst werd gebruikt naar aanleiding van op het eind van de vorige eeuw gevonden Koptische vlechtwerkes in Egypte. Hierdoor zou de indruk kunnen worden gewekt, dat deze techniek gebonden zou zijn aan een bepaald volk

of een bepaald land. Later zou blijken, dat deze techniek op zeer veel plaatsen in en buiten Europa bekend was. Maar niet het tegenkomen van deze nieuwe benaming was het belangrijkste in dit artikel, maar de daarin staande mededeling, dat er een mevrouw Coby Reynders-Baas in Heemskerk woonde, die les en cursussen gaf in deze zeer oude vlechttechniek. Zo iemand zou de persoon kunnen zijn, waarnaar zo lang reeds gezocht werd. Na overleg met zijn medebestuurders nam ondergetekende onmiddellijk contact op met de bewuste persoon, en werd een afspraak gemaakt en..... om in gildetermen verder te gaan, het bleek een schot in de roos te zijn. Toen haar de sjerp, die in een miserabele toestand verkeerde, werd getoond, schrok zij wel even. Ze betastte de sjerp, aanhoorde en begreep de achtergronden, waardeerde het vertrouwen dat in haar deskundigheid werd gesteld en beschouwde het vervolgens voor haar zelf als een uitdaging. Zij bezat het nodige enthousiasme om er aan te beginnen, al zal zij toen op dat moment zich niet geheel bewust zijn geweest van wat zij zich op de hals zou halen. Alvorens tot een definitieve afspraak te komen moest eerst in onderling overleg worden beslist: conserveren of restaureren! Conserveren kon betekenen:

- a. de huidige toestand zo goed mogelijk behouden, en dan zo doorgeven aan komende geslachten („Gaten behoren bij de geschiedenis van de sjerp”, zei iemand);
- b. van de sjerp al het verkeerde en later toegevoegde wegnemen en louter het oorspronkelijke in zijn beschadigde toestand behouden voor later.

Geen van deze twee punten waren aantrekkelijk. Restaureren zou echter met zich meebrengen het repareren van al het beschadigde met verantwoord materiaal, zodat de sjerp weer toonbaar zou worden en zo goed mogelijk weer iets van de glorie van weleer zou kunnen uitsralen. Tot dit laatste werd besloten. Toen begon voor mevrouw Reynders de zware karwei. Allereerst de algehele determinatie: de gebedigde techniek, het gebruikte garen, de gebruikte kleurstof. Toen bleek, dat het oorspronkelijk een **gevlochten, ongeverfde, handgesponnen, natuurzijden** sjerp moest zijn geweest. Met de hand gesponnen, omdat de spinmachine eerst in 1764 werd uitgevonden en de sjerp het jaartal 1747 droeg. Er waren vele draden met slijtplekken, vele draden waren stuk. Er waren een twaalfal grotere en kleinere gaten in. Naar het juiste aanvullend materiaal moest worden gezocht, hetgeen zeer moeilijk was in onze „synthetische” wereld. Aankloppen bij het atelier voor antiek textiel te Haarlem leverde geen resultaten op. Wat daar voorradig was moest spaarzaam benut worden voor de eigen restauraties. (Men had daar op dat moment twee soortgelijke sjerpen onderhanden, een zacht gele en een donkerrode). Gelukkig kon mevrouw Reynders-Baas via de Beurs Creatief, die in 1977 te Utrecht werd gehouden op een atelier te Rotterdam enkele klossen natuurzijde bemachtigen, die later door haar zelf op de juiste wijze werden geleverd. Alvorens tot de definitieve restauratie over te gaan, werden door haar enkele proeflapjes gevlochten, waarin zij opzettelijke vernielinkjes aanbracht, om

zô achter de juiste techniek van dit restaureren te komen. Bij het verdere onderzoek bleek, dat de meeste bekend zijnde sjerpen gevlochten waren van koordzijde, terwijl de onderhavige sjerp gevlochten was met drie draden. Dit maakte eertijds het vlechten moeilijker, omdat men zich gemakkelijk vergissen kon bij het pakken der draden. Dit was hier te zien in het loodrechte midden van deze sjerp waar met het vlechtwerk werd begonnen. **Toen zag zij ook, dat de sjerp oorspronkelijk gemaakt was van witte zijde.** In deze toestand bleek zij zelfs te zijn beschadigd. In de sjerp zaten n.l. twee grote gaten. Eén ervan was met een **linnen draadje** dichtgenaaid. In de aanhechtknoop van de draadjes zaten vlekjes. Toen de sjerp daarna geveerd werd, nam het linnen draadje een andere kleur aan als de zijde. Het andere grote gat zat vlak boven de franje en was weer dichtgemaakt met losgeschoten zijden draadjes. Ook hier waren weer ongeveerde witte plekjes op de draden te bespeuren. Hoe het zeer grote gat in de sjerp is gekomen, zal altijd wel een raadsel blijven, al mag vermoed worden, dat door een al te hard en al te ruw vastknopen van de sjerp om het middel veel beschadigd kan zijn. Van dat grote gat heeft men eertijds de losse, stukgetrokken draden provisorisch op een primitieve wijze aan elkaar geknoopt. Dit is waarschijnlijk het behoud van de sjerp geweest. Voor een verantwoorde restauratie moesten alle knoopjes worden opgezocht en één voor één worden ontward en losgemaakt. Vervolgens moesten alle draadjes als een netwerkpuzzel naar het patroon worden geschikt, hetgeen vaak mogelijk was dank zij de lichte minder geveerde plekjes, die hier en daar duidelijk op de draden waren te vinden. Bijgaande foto's laten duidelijk zien welk een hels karwei dit alles was. Mevrouw Coby Reynnders-Baas heeft zich prima van haar taak gekweten. Toen de restauratie gereed was, is ondergetekende met haar naar het laboratorium van de textielrestauratie van het Rijksmuseum te Amsterdam gegaan om daar het gepresteerde te tonen. Men was daar vol lof over wat hier gepresteerd was. Een bijzonder compliment mocht zij in ontvangst nemen, omdat zij het had klaar gespeeld de restauratie met zoveel mogelijk het „eigen” materiaal voor elkaar te krijgen. Haar naam werd daar niet voor niets genoteerd.

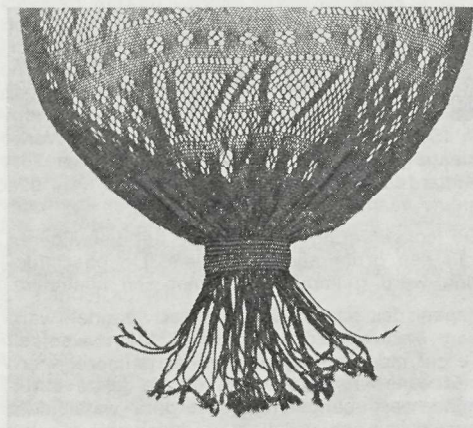
Dat het Sint-Catharinagilde Eindhoven-Stad haar voor dit werk bijzonder erkentelijk is valt te begrijpen.²⁾

Tot slot nog enkele tips voor het verantwoord opbergen van dergelijke oude sjerpen: Opgeschild bewaren op een dikke rol voorzien van een steunweefsel. Zorgen, dat er geen plooiën, vouwen of kreukels in komen. De rol moet gehangen worden en bij tijd en wijle gekeerd, omdat anders te veel druk op dezelfde plaats komt. De sjerp moet bewaard worden in het donker, omdat alle licht schadelijk is voor oud textiel. De temperatuur van de bewaarplaats moet zijn 18—20° C, terwijl er bovendien een evenredig vochtgehalte moet zijn. Grote sjerpen mogen nooit vrij-uit gehangen worden, omdat de midden draden daarvoor te zwak zijn. Bij exposities dienen lange, zware sjerpen op een hellend vlak gelegd te worden

(plank of tafel) dat bekleed is met molton. De sjerp mag dan wel uitgespreid zijn om de figuren en motieven duidelijk uit te laten komen, maar mag niet gespannen worden door middel van naaiwerk of spelden.

Karel Vermeeren.

1. Sprang: Zweeds: opgewerkt textiel; het springen van draden.
2. Mevrouw Coby Reynnders-Baas, Wagenaarstraat 15, Heemskerk, tel. 02510-32099.

De franje van de sjerp van het St. Catharinagilde Eindhoven - Stad.

De sjerp is ± 2.50 m. lang en ± 0.75 breed en is fel oranje van kleur.

HET CONSERVEREN VAN GILDEVAANDELS

Sedert het begin van de jaren vijftig heeft de Werkplaats tot herstel van antiek textiel te Haarlem bemoeienissen met een aantal gilden in ons land.

Aanvankelijk ging het hierbij om het herstellen van vaak zeer gehavende vaandels e.d., wat echter meestal een „opnieuw” maken inhield. Deze „noodgedwongen” copieën misten evenwel vaak de juiste materialen en de oudsher toegepaste technieken. Een weinig bevredigende situatie dus.

Toen in 1967 de Stichting Verenigingsbelangen van de parochie St. Lambertus te Udenhout contact met ons opnam inzake het behoud van het vaandel van het St. Jorisgilde, hebben wij dan ook geadviseerd het vaandel niet te repareren maar te conserveren en het uit het gebruik te nemen.

Het vaandel groot: 2.40 x 1.70 m. is gemaakt van rode damast en beschilderd met de voorstelling van St. Joris met de draak en St. Agnes met het Lam, alsmede een tweetal wapens, schuttersattributen en het jaartal 1750. De beide punten van het vaandel zijn bij een vroegere restauratie vervangen, waarbij een kunstzijde damast is gebruikt.

Tevens werd ons gevraagd behulpzaam te willen zijn bij de vervaardiging van een copie. Hiertoe werd de heer H. P. Baard benaderd, de toenmalige directeur van het Frans Hals Museum. De heer Baard was van mening dat een eigentijds vaandel verre de voorkeur verdiende boven een exacte copie van het oude vaandel, mede gezien het feit dat het vaandel vermoedelijk ook al een vervanging is van een ouder vaandel, daar het afgebeelde wapenschild het wapen vertoont zoals gebruikt door Karel V en Philips II. Daarenboven was de staat van de beschildering slecht te noemen en dus duidelijk een belemmering voor het maken van een exacte copie.

Op advies van de heer Baard werd de Haarlemse kunstenaar de heer L. Tollenaar gevraagd een ontwerp voor een eigentijds vaandel te maken.

In 1969 werd het oude vaandel door de Werkplaats geconserveerd en verkreeg de heer Tollenaar de opdracht voor het maken van een nieuw vaandel.

De conservering bestond uit het verwijderen van een groot aantal stopsels. De beschildering werd geïmpregneerd met een kunsthars.

Tegen de achterzijde van het vaandel werd een steunweefsel aangebracht. Dit weefsel, Tergal mousseline, werd vooraan geïmpregneerd met een kunsthars welke tot de juiste strijkdikte werd aangelengd met ged. water. Met behulp van een strijkijzer — de kunsthars wordt kleverig bij een temperatuur boven de ca. 45° C — ontstaat er een hechting tussen het te conserveren object en het steunweefsel.

Daarna werd het vaandel aan de met stof beklede draagstok genaaid en de franje opnieuw aangebracht. De ontbrekende delen in het weefsel werden met temperaverf ingekleurd op het steunweefsel.

Voor het nieuwe vaandel werd gekozen voor een uitvoering welke gelijk aan vorm en afmeting zou zijn aan het bestaande vaandel met — aan beide kanten — een duidelijk herkenbare voorstelling van St. Joris en St. Agnes, de bijbehorende wapens en overige versiering. Al deze zaken in de vereiste historische en heraldische kleurzetting en in eigentijdse opvatting, te weven met fijne wollen garens, kleurecht geverfd en dicht geweven.

De heer Tollenaar kwam te overlijden en de wever C. Vis uit Haarlem heeft het vaandel, in 1970, uiteindelijk vervaardigd.

De werkplaats heeft met ontwerp en uitvoering van het vaandel — op haar eigen verzoek — generlei bemoeienis gehad.

Enige jaren later heeft de Werkplaats het vaandel van het Sint-Catharinagilde uit Woensel mogen conserveren. Het vaandel, uit 1900 en groot 2.00 x 2.00 m., heeft een middenstuk van een heel licht écru-kleurige zijde waarop een beschildering is aangebracht. De middenbeschildering is omlijst door een smalle geweven band van gouddraad. Het vaandel is afgewerkt met smalle rood-witte-blauwe banen met in de hoeken blokken waarvan er twee met wapens zijn versierd. Het vaandel verkeerde in een de-

solate staat en was in feite niet meer hanteerbaar.

Bij deze conservering werd eveneens gebruik gemaakt van een steunweefsel van synthetisch makelij en de z.g. heat sealing-methode. Evenwel, in plaats van de Tergal mousseline werd nu Tergal crepeline gebruikt.

Het vaandel is van vliedunne zijde gemaakt en bij het gebruik van mousseline als steunweefsel zou een hoogst onnatuurlijk effect ontstaan. Bovendien is de crepeline veel doorzichtiger en behoeft het, voor een goede hechting, een veel minder grote hoeveelheid kunsthars. Op de foto zijn de gehavende banen goed te zien alsmede de soepelheid van het steunweefsel. Met deze conservering kan het vaandel — mits goed verzorgd, en die verzorging omvat nogal wat eisen — nog lange tijd exposeerbaar blijven.

In 1977 heeft de Werkplaats het vaandel van het O.L. Vrouwegilde uit Aarle-Rixtel geconserveerd. Dit vaandel, groot 2.00 x 2.00 m., heeft een met borduurwerk versierd medaillon. Het heeft als voorstelling: Maria met kind op arm, staande op de wereldbol met de slang aan haar voeten. Het is geborduurd in platsteek met uitsparingen, een zeer geraffineerd effect mede doordat het fond ter plaatse met aquareltinten werd aangekleurd. Rondom het medaillon zijn gestyleerde stralen van geelkleurige zijde, ingezet in een min of meer gebleekt zijden fond.

Langs het middenstuk randen van een licht groene zijde (eertijds hemelsblauw!) met daarin gele en witte gestyleerde sterren. In de vier hoeken ingezette bloemmotieven.

Het vaandel verkeerde in een desolate staat. Ook bij deze conservering werd de heat sealing methode toegepast. Als steunweefsel werd nu echter een polyester crepeline gebruikt en wel Stabiltex. Dit materiaal heeft o.m. het voordeel dat het in een aantal tinten verkrijgbaar is, zodat de kunsthars niet meer in de kleur

van het te conserveren textiel behoeft te worden gebracht.

Vaandels uit Moergestel en Bergeijk komen eerdaags onderhanden. Vaandels welke ook helaas weer aantonen dat vroeger uitgevoerde restauraties maar al te vaak ernstige schade veroorzaakt hebben.

Hoewel de conservering van vaandels een kostbare zaak is, is het de enige manier om de objecten in stand te houden welke een verbinding maken met het verleden en tevens de geschiedenis van de gilden — zichtbaar — tot in een verre toekomst „levend” houden.

Freek Visser

Bedrijfsleider van de Werkplaats tot herstel van antiek Textiel te Haarlem.

WAARDERING VAN GILDEZILVER

In De Gildetrom van 1965 hebben we geschreven over het zilver van de gilden, dat gewaarmerkt dient te zijn.

We vinden het raadzaam even hierop terug te komen, daar niet iedereen die nummers van de Gildetrom heeft, en omdat heden ten dage vele nieuwe gildeschilden, als koningsschilden en prijsschilden, juwelen of patroonsafbeeldingen en koningsvogels ter verrijking van de onderscheidene gilden worden gemaakt.

De Controle op het zilver (en goud) geschiedt door „De Waarborg van Platina, Gouden en Zilveren werken”, welke zeven kantoren in Nederland heeft t.w. Amsterdam, Utrecht, Den Haag, Rotterdam, Leeuwarden, Schoonhoven en Den Bosch. Het is een Rijksinstelling die dag in dag uit gouden en zilveren sieraden en voorwerpen — ook onze gildeschilden — op echtheid en gehalte controleert. In elk gemaakt artikel van goud of zilver, dat in Nederland wordt verkocht slaat „De Waarborg” het rijkswaarmerk.

De Waarborgen in Nederland krijgen alle gouden en zilveren goederen, ook die in het buitenland gemaakt zijn, aangeboden vóór ze in de handel komen.

Winkeliers, zilversmeden of importeurs zijn bij de Wet verplicht deze voorwerpen bij de Waarborg te laten keuren. Zij slaat haar „waarborgstempel” af op de goedgekeurde artikelen. Ondeugdelijk zilver of goud wordt vernietigd. De Waarborg rekent voor de keuring een keurloon, dat de fabrikant of importeur moet betalen.

We moeten dus uitsluitend op het stempel der Waarborg afgaan. Staat op een schild of voorwerpen van zilver geen waarborgstempel, dan moet de verkoper of fabrikant zich eerst naar de Waarborg begeven.

De in Nederland gefabriceerde artikelen — waaronder onze gildeschilden of gildevoorwerpen — worden meestal bij een edelsmid gemaakt in de directe omgeving van de opdrachtgever. Zij gaan in onvoltooide staat naar de Waarborg ter beoordeling. Het onvoltooide stuk is dan al voorzien van het „meesterteken” van de zilversmid en heeft een klein stukje zilver „te veel”, dat wordt afgeknipt en gecontroleerd. Pas na afslag van het **Gehaltewerk**, het **kantoormerk** en de **jaarletter**, (naast het meesterteken) krijgt de zilversmid het stuk terug om het verder te voltooien alvorens het af te leveren aan de opdrachtgever.

Winkeliers en Importeurs zijn bij de Wet verplicht de zilveren en gouden, ook platina artikelen bij de Waarborg te laten keuren.

Voor **grote** zilverwerken van het **EERSTE GEHALTE** zilver, 925 duizendsten, komt de volgende afslag voor:

1ste
gehalte
zilver

Den Bosch
Kantoor-
merk

Jaar-
letter
1978

Meester-
teken
Fa. Both

Op het zilver komen dus 4 afslagen voor.

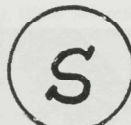
Voor **grote** zilverwerken van het **TWEEDE** gehalte, 835 duizendsten, komt de volgende afslag voor:

2de
gehalte
zilver

Kantoor-
merk
Den Bosch

jaar-
letter
1978

Meester-
teken
Fa. Berselaar

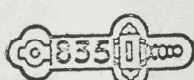
Op het zilver komen dus 4 afslagen voor.

De meest gebruikelijk waarborg-afslag voor het gildezilver.

Voor **kleine** zilverwerken en sieraden (kleine prijschildjes, speldjes of embleempjes) wordt voor **EERSTE GEHALTE** zilver het Zwaardje gebruikt voor 825 duizendsten met het getal 925.

Voor **kleine** zilverwerken en sieraden (kleine prijschildjes, speldjes of embleempjes) wordt voor **TWEEDE GEHALTE** zilver het Zwaardje gebruikt voor 835 duizendsten met het getal 835.

Voor **kleine** zilverwerken of sieraden (als boven) van het **DERDE GEHALTE** wordt de afslag **Z 800** gebruikt.

Bij deze afslagen van de zwaardjes kan ook het meesterteken afgeslagen worden van de zilver-smid. Dan komen dus 2 afslagen voor.

Door deze merken weet men precies waar men aan toe is en daar alleen moet de gildebroeder op af gaan bij de aanschaffing van gildezilver.

Opgemerkt zij nog, dat voor geïmporteerd voltooid zilver de Waarborg bij goedkeuring het meesterteken van de fabrikant of handelaar er ZELF inslaat. Dat Meesterteken is in het bezit van het waarborgkantoor; het heeft een kleine toevoeging in het eigen meesterteken van de fabrikant-zilver-smid in Nederland.

In Nederland aangebrachte zilvermerken op geïmporteerde voorwerpen zijn:

Deze zaak is een ingewikkelde kwestie, doch wil men deugdelijk zilver aanschaffen dan is het goed hier iets van te weten en hoe de wettelijke voorschriften zijn.

Veel zilver vanaf 1814 is thuis te brengen, dit wil zeggen, dat men kan zien hoe oud het is en wie het gemaakt heeft. Kortom dit alleen is een aanwijzing om het zilver goed te behandelen, en zuinig te zijn op de merken die erop zijn aangebracht. Zij vertellen ons een hele geschiedenis in het gildewezen.

Jan Toorians.

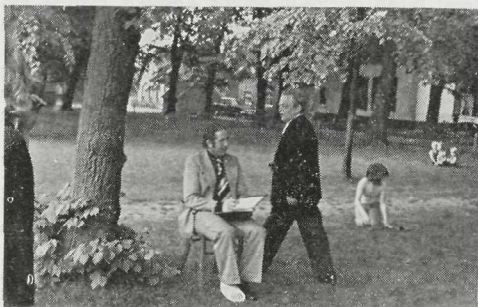
LOONOPZAND, 25 oktober 1978.

ENKELE GEBRUIKEN BIJ HET SINT-JANSILDE TE OERLE

De gilden in ons goede Brabant bewaren oude en zinvolle gebruiken. Het Sint-Jansgilde in Oerle (in onze streek spreken we gewoon van: Oers) heeft een aantal waardevolle tradities rond het aanbesteden en de patroonsdag. In het jaar dat er koning geschoten wordt, besteedt het gilde op tweede Pinksterdag de vogel en de gildekamer aan. Elders heet dit „verpachten”. Om de zes jaar wordt de grond aan-

besteed. Het gilde komt daartoe naar 't Gement" van het gehucht Zand-Oerle. Dat is het rechthoekige plein, dat door boerderijen en huizen omzoomd wordt. Zand-Oerle heeft stadsrechten, hoe ongeloofwaardig dat ook moge klinken. Sinds mensenheugenis heeft de gilde daar op 't Gement, tussen alle andere bomen, een speciale gildeboom. Voor het aanbesteden wordt bij deze boom omstreeks vijf uur 's-middags een stoel geplaatst, waarop een van de hoofdlieden gaat zitten. Een twintigtal meesters verder gaat een ander lid van de overheid

op een stoel zitten. En dan kan het aanbesteden beginnen. Eerst wordt de koningsvogel aanbesteed. Iemand die de vogel voor het koningschieten wil maken, noemt een aanbesteed bedrag. Voor dat bedrag is hij bereid de vogel te vervaardigen. Dan begint hij, met de klok mee, om de twee stoelen te lopen. Men zet bijvoorbeeld in op f 50,—. Als een aannemer een maal rond is geweest, roept een van de twee hoofdlieden: „Voor de eerste maal”. Iemand die de vogel wel voor een lager bedrag wil maken, kan hem onderbreken.

Hij noemt dan eerst dat bedrag en begint op zijn beurt om de stoelen te lopen om de drie verplichte ronden te volbrengen. De vorige kandidaat moet dan stoppen met rondlopen, maar hij kan weer opnieuw beginnen door een weer lager bedrag te bieden. Zo kan het gebeuren dat een gildebroeder vele tientallen malen heeft rondgelopen, zonder dat hij de vogel mag maken. Deze hele ceremonie kan een uur in beslag nemen. Ook kan het voorkomen dat er geld bijgegeven wordt. Men beschouwt het dan als een eer, deze dienst voor het gilde te mogen verrichten.

De vogel wordt door de Overlieden een week voor het schieten gekeurd. Bij het aanbesteden van het bier en de gildekamer volgt men dezelfde gebruiken. Vroeger besteedde men per vat aan. In een overeenkomst uit het jaar 1700 staat: „Die voor het minste gelt ofte voor den carelsten prijs sal willen aennemen sal dese hebben of daer salmen de schutterije gaen”¹. Een aannemer begint om de stoelen te lopen, nadat hij een prijs per consumptie heeft genoemd. Het aantal consumpties dat hij verplicht is voor de aanneemprijs te leveren, hangt af van het aantal gildebroeders. Een tweede aannemer kan zich ook hier melden door om de stoelen heen te lopen, na een lagere prijs genoemd te hebben. Soms is de onderlinge concurrentie zo groot en het eergevoel zo gestreeld dat de consumpties zeer goedkoop worden aanbesteed.

In 1975 nam de gildekamerhouder het bier aan voor een dubbeltje per consumptie. Het publiek doodt ondertussen de tijd met het plaatsen van schampere opmerkingen en het lachen over deze koetelike vertoning. Het kritieke moment komt als er geroepen is: „Voor de tweede maal” en de aannemer bezig is aan de derde ronde. De tweede stoel wordt dan snel een eind verder gezet. Het gilde hoopt dat er zich op het laatste moment nog iemand zal melden,

die nog lager biedt. Als er tot slot „Voor de derde maal” geroepen is, komen de hoofdlieden in overleg bijeen. Zij bespreken het wel of niet gunnen aan de aannemer. Want al is hij de laagste inschrijver, het gilde houdt zich het recht voor toch een ander als gildekamerhouder te kiezen.

De grond wordt op dezelfde wijze aanbesteed voor de tijd van zes jaar met een vaste pacht-prijs per jaar. Om toezicht te houden op de grond en de bossen, benoemen de gildebroeders uit hun midden een „bouwman”. Hij woont alle Hoofdlidenvergaderingen bij, maar heeft daarin geen stemrecht.

Het vervolg op deze aanbesteding is de viering van St. Jan. Op de vooravond van St. Jan, 23 juni, wordt in de gildekamer een bijeenkomst belegd van Hoofdliden, vendelier(s) en tamboer(s). Dan wordt er het bier gekeurd. Vroeger kocht de gilde drie vaten bier voor de teerdagen. Tijdens de feestelijkheden zat een gekleurde strik om de tapkraan, om er geen misverstand over te laten ontstaan welk vat van de guld was. En dat men streng lette op kwaliteit en prijs blijkt uit de overeenkomst uit het jaar 1700, waarbij een en ander werd vastgelegd. De kastelein moest zorgen voor „goet bequaem leverbaar bier wit ende bruijn, soo men hem ordineren sal”. Hij moest zorgen dat hij de tonnen vier dagen tevoren in zijn kelder had liggen, want toen kwamen de officieren twee dagen voor St. Jan keuren.

Verder moest de aannemer zijn huis „bequaem ende goet stellen ten gebruycke der schutterye”. Tijdens de gildebijeenkomst mocht hij geen vreemden ontvangen zonder toestemming van de Hoofdliden of Regenten. Tot het drinken van het kostelijk nat moest de aannemer potten, pinten en glazen ter beschikking stellen. Alle gebroken glazen en potten werden door het gilde betaald, behalve welke opzettelijk door gildebroeders werden stukgeslagen. Die moesten de daders zelf betalen. Voor elke ton slecht bier moest de herbergier 6 gulden boete betalen. De schutterij hield overigens altijd het recht van gildekamer te veranderen.

Naast het keuren van het bier vindt op 23 juni ook het schieten op enkele prijzen plaats. Bij de eerste wedstrijd mogen alle mannen meeschieten, ongeacht of ze gildebroeder zijn of niet.

De prijs voor het afschieten van deze vogel bestaat uit tien glazen bier. In Oerle spreekt men van de „leukenvogel”. Op andere plaatsen wordt hij meestal de „leugenvogel” genoemd. Men beschouwt dit leugenvogelschieten als een oefening voor het eigenlijke koningsschieten. (2)

Bij het Bestse Sint-Odulphusgilde komt in 1764 de leugenvogel op het zilver voor, omdat de koning ook nog het geluk had gehad de leugenvogel af te schieten: „Aerdts de Lauw met bewijse schiet af lvge voogel koonix oock” (3) Te Gemonde schoot men koning op kermis-maandag. Iedereen mocht 's-zondags meeschieten naar de leugenvogel. De prijs was ongeveer hetzelfde als in Oerle. (4) Ook te Haaren (5) en op andere plaatsen komt de leugenvogel voor.

Als deze vogel in Oerle afgeschoten is, blijven de volgende wedstrijden aan gildebroeders voorbehouden. Als tweede prijs wordt de verkenkop verschoten van 't verken dat de volgende dag, met St. Jan, verteed zal worden.

De volgende dag moeten de broeders weer vroeg paraat staan. Om de drie jaar is het met St. Jan (24 juni) koningschieten. Alleen als het koningschieten is behoort iedereen om kwart voor acht op de gildekamer te zijn. Om acht uur volgt dan een stille H. Mis met daarna vendelgroet. Bij afwezigheid betaalt een gewone gildebroeder f 2,50 boete, de hoofdliden f 5,—. Nu de burgemeester van de gemeente Veldhoven in Oerle woont gaat men hem na de H. Mis ook een vendelgroet brengen. En daarna volgt een soort ommegang, die maar weinig gilden zullen kennen. Het gilde trekt van Oerle over de Sittardsestraat en de Eindhovensebaan langs velden en door de bossen naar Zand-Oerle. Tijdens deze zogeheten „trek” wordt een Rozenhoedje gebeden. Het is streng verboden te roken. Overtreders worden beboet met f 2,50. Wandelend bereikt men zo na verloop van tijd het gehucht Zand-Oerle. Als men de bossen uitkomt, stelt men zich op en trekt eenmaal rond „t Gement”. Daar wordt appèl gehouden en gevendeld. Om ongeveer 11.00 uur begint het koningschieten.

De schutsboom wordt tevoren met papieren bloemen, slingers en een Sint-Janstros versierd. Eerst trekt men rond de boom en dan volgt het gebruikelijke koningschieten. Op het laatst staan de kinderen te trappelen van ongeduld, want wie het laatst gevallen stukje van de vogel weet op te rapen, krijgt van de koning een rijksdaalder toegestopt.

Vroeger kwam het jonge volkje in veel grotere aantallen opzetten. Iedereen had toen met St. Jan vrij. Het gilde trekt vervolgens naar het dorp terug, waar voor het gildehuis gevendeld wordt. 's-Middags moeten de gildebroeders daar eerst afrekenen. Daarna wordt er geteerd en worden koning en koningin thuis afgehaald.

De avond wordt vervolgens op gepaste wijze in de gildekamer doorgebracht. In het holst van de nacht schrikt heel Oerle overeind, want dan wordt de taptoe gezwaaid en getromd. Dat hier de taptoe ook gezwaaid wordt kan samenhangen met een artikel in de kaart: „Item dat niemant van de gulde Broers als den wimpel uythanst sal moge zoo droncken weesen dat onder de gemeyne geselle oft op de straat iets misquam op een peene van 2 st.” (6)

Men kan een wimpel niet zwaaien. Het uithangen van de wimpel komt op veel meer plaatsen voor. Wij kennen het o.a. uit de kaarten van het Sint-Barbaragilde te Dinther, het Sint-Martinusgilde te Halsteren en het Sint-Willibrordusgilde te Heeswijk. En verder is het ons natuurlijk bekend van de vele Boerenkermessen die de familie Brueghel schilderde. Bij het taptoe-trommen en vendelen om half elf 's-avonds gebeurt nog iets merkwaardigs in Oerle. Een nieuwe gildebroeder wordt er 's-nachts „ondergevendeld”. Hij moet echter eerst een hoed opzetten. De kandidaat ziet het vaandel bangstigend laag over zijn hoofddekseel scheren, totdat het vaandel hem onder grote hylariteit van de omstanders de hoed van het hoofd afslaat. Dan pas is hij echt gildebroeder.

Op 25 juni komt men om 19.00 uur bijeen voor het bijwonen van de H. Mis voor de overleden gildebroeders. En dan voltrekt zich teh ere van de overledenen een andere „trek”. Ditmaal trekt men na de H. Mis om het kerkhof. Bij de gildekamer is het weer appèl en teren, samen met de vrouwen.

Na aldie Brabantse vrolijkheid moet er ook afgerekend worden. Het boekjaar loopt van 29 juni tot 29 juni (St. Petrus en St. Paulus). De Hoofdliden rekenen met hun gildekamerhouder af, in aanwezigheid van vendelier(s) en tamboer(s). Het tweede Sint-Jansfeest wordt met teren op 29 augustus gevierd. Dan is het St. Jan Onthoofding. Om zeven uur is er dan een H. Mis.

Al met al een aantal schone tradities, waarvan men mag hopen dat ze door de broeders van St. Jan nog lang eerlijk en echt beleefd zullen worden.

Met hartelijk dank aan de heren G. de Kort en J. Gepkens.

Johan Oomen

Eindhoven

1. Campinia jrg. 3 (1973) no. 11 p. 185-186.
2. Jolles I, p. 12.
3. Jolles I, p. 61.
4. Jolles I, p. 69.
5. Jolles I, p. 158 + 178.
6. Campinia jrg. 4 (1975) nr. 16 p. 223
Taxandria jrg. 38 (1931) p. 212-217.

GEBRUIKEN BIJ HET GILDEKONING SCHIETEN IN LIESSEL

Bij alle Gilden in het Brabantse is er een dag dat er geschoten wordt om het koningschap, maar op een zo originele manier als in Liessel bij het Sint-Hubertusgilde vindt men het nergens. Dit Gilde dateert uit 1331 en men houdt zich nog zoveel mogelijk aan de oude gebruiken. Hier wordt om de 4 jaar koning geschoten, op de tweede dag van de kermis, welke op de laatste zondag van augustus valt. De kermis duurt normaal van zaterdag tot en met dinsdag, maar in het jaar van het koningschieten komt er één dag bij. De voorbereidingen voor dit koningschieten beginnen reeds op Sint-Jansdag, 24 juni. Op deze dag wordt het gilde ontbonden en bestaat dus niet meer. Alleen de Oude Deken en de Hoofdman blijven in functie. Wel worden de verplichtingen die het Gilde na deze datum nog heeft normaal afgehandeld. Dit zijn dan normale recepties, gildedagen e.d. Enkele weken voor het koningschieten komen de gildebroeders nog eens bij elkaar in het gildehuis om de gebeurtenissen tijdens de kermisdagen te bespreken en te regelen. Iedereen die zich als kandidaat meldt voor het koningschieten, wordt er door de Hoofdman aan herinnerd dat men als koning van het Gilde aan zijn kerkelijke verplichtingen moet voldoen.

De jeugd in de buurtschappen en wijken komt ± 3 weken voor de datum van het schieten bij elkaar voor bespreking van plaatsen van de erebogen. De vrouwen maken de bloemen en

de mannen plaatsen het houten geraamte van de boog.

Op kermismaandag verzamelen zich de gildebroeders in burger bij het gildehuis en vandaar trekt men naar de schutsboom waar om tien uur het schieten begint. Zonder gildekledij; met slechts één trom, het gildevaandel en het koningsvest gaan mee naar de boom.

Bij de schutsboom gaat de tamboer, met de oude trom uit 1775, voorop om rond de boom te trekken om deze te vrijwaren van boze geesten.

Dan leest de hoofdman de verplichtingen van de nieuwe koning voor en hierna wordt er geloot om de volgorde van schieten.

Er zijn jaren geweest dat men bang was om koning te schieten wegens de verplichtingen die er uit voortvloeien. Gelukkig is dit voorbij en is er een grote rij gegadigden.

De pastoor, burgemeester, gildekoning en koningin schieten als eersten in de rij en dan volgen de andere gildebroeders, die intussen allen op nummer klaar staan.

Het gewoer wordt, zoals in vroeger tijden, opgelegd op een korte ladder, de zogenaamde „varkensladder”. Deze wordt met latten ondersteund en vastgezet voor de schietboom.

Onder luide aanmoedigingen wordt er gemikt en geschoten zodat het voor de omstaanders een gezellig kijkspel wordt.

Wanneer, na in de meeste gevallen enkele honderden schoten, de vogel wordt afgeschoten, dan moet deze ook door de schutter worden opgeraapt als teken dat hij het koningschap aanvaardt.

Na het aanvaarden wordt de koning „aangekleed”. Dit wil zeggen dat men hem het vest met koningschilden omhangt. Hierna wordt hij toegesproken door de hoofdman en gaat hij onder tromgeroffel over het gildevaandel. Intussen is al iemand van het gilde of uit het publiek de vrouw van de nieuwe koning, als deze getrouwd is, ophalen. Dan trekt men in optocht naar het gildehuis onder tromgeroffel om het dorp kennis te geven dat men weer een nieuwe koning heeft. Tussen schutsboom en Gildehuis moet de nieuwe koning al twee gildebroeders gevraagd hebben om als koningsknechten dienst te doen voor de periode van vier jaar.

Aangekomen aan het Gildehuis, Het Oude Brouwhuis, staat de hospita al klaar met een groot koperen bekken met water aan de deur van het Gildehuis voor de handwassing van de nieuwe koning.

Na het wassen wordt door de koning een zil-verstuk in het water geworpen en wordt hij gelukgewenst door hospita en hospes. Dan gaat de koning voorop het gildehuis binnen en de andere gildebroeders volgen.

Voordat men begint met de verpachting van de attributen wordt door de koning aan zijn medebroeders een verfrissing aangeboden.

De attributen die worden verpacht voor vier jaar zijn: de oude trom uit 1775, het gildevaandel, de kapiteinsstok met sikkel en de hoofdmansstaf. Deze attributen brengen dikwijls veel geld op dat in de kas van het Gilde terecht komt.

De schrijver van dit artikel.

Er zijn gildebroeders die iets willen dragen in de komende vier jaar en gezegden zoals: „Ik kom of als koning of als vaandeldrager thuis” hoort men hier vaak. Men beschouwt het als een eer om een oude trom of een gildevaandel te dragen.

Na de verpachting van de attributen blijft men nog even gezellig bijeen om afscheid te nemen van de oude koning en een glaasje te drinken. Iedereen gaat hierna naar huis om zich op te maken voor de Koningsreceptie welke 's-avonds om 19.00 uur begint. Hier is men dan in tegenstelling tot 's-morgens, wel in gildekledij.

De pachters van de attributen moeten zorgen dat ze het verschuldigde bedrag hebben betaald vóór de kermis van het jaar volgend op het koningschieten. Ook de nieuwe koning moet zij verplichte koningschild vóór deze datum aangeboden hebben.

Na de verpachtingen gaat iedereen naar huis behalve de koning, want deze wordt onderweg opgevangen door buurtbewoners en mag nog niet aan zijn woning komen voordat de ereboog voor zijn woning klaar is.

's-Avonds om 19.00 uur is het Gilde weer „opgericht” en trekt men in vol ornaat naar de woning van de koning om hem op te halen voor de receptie. In 1975 werd de koning afgehaald in een open rijtuig. Dit was door diens oude vader geregeld.

Bij het Gildehuis wordt dan begonnen met een staande receptie in de openlucht met aan de overkant van de straat de draaiende kermis. Al wat er in geld geschonken wordt aan de koning, wordt op de gildetrom gelegd. Dit was vroeger voor de koning en hier moest hij dan de jeugd mee tracteren, die mee hadden geholpen aan de versiering en het plaatsen van de erebogen, op koffie en „bestellen”, een vanouds bekende versnapering. Tegenwoordig krijgt de jeugd die heeft geholpen een vrije dansavond op het koningsbal.

Tijdens de receptie zijn de koningsknechten bezig met hun eerste werk als hulp van de koning n.l. het serveren van de wijn. Iedereen die de receptie bezoekt wordt een glas wijn aangeboden. Deze receptie kan uitlopen tot 21.00 uur en bijna elke parochiegenoot komt zijn gelukwensen aanbieden. De receptie wordt in de meeste gevallen geopend door B. en W. van Deurne en de Pastoor van Liessel.

Na de receptie gaan alle gildebroeders naar huis, want men mag op deze avond niet verder gezien worden in gildekledij. Ook niet op het tegenoverliggende kermisterrein.

Op kermisdinsdag is men in het hele dorp al vanaf vijf uur in de morgen bezig met het plaatsen van de erebogen. Elke buurtschap en wijk of straat doet hieraan mee. Elke groep wil de mooiste hebben. Bij het laatste koningschieten in 1975 waren er 18 bogen geplaatst. Het zijn houten betimmeringen die, zonder het verkeer te hinderen, over de toegangswegen worden gebouwd om daarna met groen van sparren, brem, heide en coniferen te worden versierd. In dit groen worden dan nog rode, witte en gele papieren bloemen gestoken. Boven in de boog met versierde letters: Leve de Nieuwe Koning.

68

De bogen moeten ongeveer 10.00 uur klaar zijn want dan komt het Gilde uit de kerk, waar ze een Gildemis hebben gehad voor de overleden en levende leden. Uit deze H. Mis komend brengt men eerst een vendelgroet bij de Pastoor en dan begint men met het bogen „bezoeken”. Elke boog die geplaatst is moet door het Gilde worden bezocht en er wordt onderdoor gegaan en gekeken.

Het versieren van de boog Hazeldonk.

Bij elke boog wordt door de bewoners van de buurt een verfrissing aan de gildebroeders aangeboden. Wanneer het Koningspaar in een rijtuig zou gezeten zijn dan moet men dit vóór de boog verlaten om onder de boog door te gaan.

Na het bezoek bij de pastoor zijn de bejaarden aan de beurt voor een bezoek aan hun tehuis. Ook hier wordt gevendeld wat door de bejaarden in hoge mate wordt gewaardeerd.

Niet alleen het Gilde maar ook een groep juryleden maken de bogenronde voor het bekijken van het werk van de buurtschappen. Er worden ook prijzen beschikbaar gesteld voor de mooiste bogen. De prijzen hiervoor worden bekend gemaakt en uitgereikt op het Koningsbal. 's-Middags zorgt men weer terug te zijn in het gildehuis voor een gildemaaltijd. Voordat men hiervoor binnen gaat moeten alle gildebroeders hun offer brengen op een zilveren schaal die geplaatst is op een tafel bij de ingang.

Na de inwendige mens versterkt te hebben gaat men weer verder op pad om bogen te bezoeken. In totaal moet er wel 20 km gelopen worden voordat men ze alle heeft gehad. De bogen welke men de eerste dag niet heeft kunnen bezoeken krijgen op de volgende dag hun beurt. Er wordt er niet één overgeslagen.

De jongeren in Liessel, géén gildebroeders, trekken in groepsverband met tractor en wagen van buurtschap naar buurtschap en gaan zo elkaar bogen bezichtigen. Het hele dorp leeft mee met dit gebeuren.

's-Avonds wordt de koning naar huis gebracht en wordt er, na de vendelgroet bij zijn huis, koffie met Limburgse vlaai of andere drank aangeboden. Hierna trekt het Gilde naar het gildehuis, zonder koning, waarna men de groep ontbindt en iedereen gaat, na zich verkleed te hebben, nog enkele uurtjes kermis vieren.

Ongeveer 14 dagen na de kermis komen de hoofdman, koning en koningsknechts bijeen om het koningsbal te bespreken.

De koningsknechts krijgen dan de opdracht om in alle wijken en buurten van Liessel, waar een boog stond, de jeugd die heeft meegelopen bij het bouwen van de bogen uit te nodigen voor het koningsbal in het Gemeenschapshuis. Tijdens dit bal worden de prijzen bekend gemaakt en uitgereikt voor de mooiste erebogen. Dit bal duurt tot in de kleine uurtjes en vormt een grandioos slot van het traditionele koningschieten om de vier jaar.

Wie dit binnenkort mee wil maken kan in de week na de laatste zondag in aug. 1979 terecht in Liessel, want daar gaat het weer gebeuren.

Frans Martens.

KONINGSCHIETEN IN ORANGE

Orange, gelegen in het zuiden van Frankrijk, werd de hoofdstad van een vorstendom gesticht door Karel de Grote. Zijn familie werd verbonden aan de Nassau's door het huwelijk van Hendrik van Nassau met Claude van Châlons. In 1673 werden al hun goederen verbeurd verklaard door Lodewijk XIV. Dat alles ten voordele van de Franse kroon.

Het was altijd een land, waar het goed toeven was. Het klimaat en de vermaarde wijngaarden van Châteauneuf-du-Pape en van Gigondas spelen daar een belangrijke rol bij. De Provence is vooral bekend om zijn troubadours. Maar we mogen natuurlijk ook niet de schuttersgilden vergeten, die men in deze streken „compagnies” noemt. Zij bloeiden overal tot aan de Franse Revolutie. Het is dan ook verwonderlijk dat de steden rondom Orange hun handboogen kruisbooggilden omgevormd zagen worden tot compagnieën met geweren gewapende soldaten, terwijl in Orange het kruisboogschieten in volle kracht tot op de dag van vandaag bleef voortbestaan. Wij herinneren ons een televisieprogramma dat er onlangs door de Franse T.V. aan werd gewijd. Wij moeten er onmiddellijk aan toevoegen dat als er nu op de vogel wordt geschoten in Orange het een volkskundige karikatuur is geworden.

Vroeger was het schieten op de gans het hoogtepunt van het gildejaar. Jazeker het schieten op de gans..... Of moet men spreken van het schieten op de papegaai? Men denkt er dáár ook verschillend over..... In ieder geval, betreft het 't schieten op een namaakvogel die vastgemaakt is op een schutsboom op de Romeinse Triomfboog. Een soortgelijk schieten op de gans, of zijn varianten, werd beoefend in 1278 te Alix-en-Provence, nog zuidelijker dan Orange. In 1360 komt het in Breslau voor en verder in 1528 te Middelburg en in 1619 te Delft.

De vogel van Orange lijkt meer op een haan. Dat toont ons het exemplaar dat nog bewaard wordt in het stadsmuseum. De vogel is van ijzer en meer ongeveer 15 centimeter. Het beest moest in zijn geheel neervallen. Het werd niet in stukken geschoten. Zo is het namelijk

beschreven in een uitleg over het vogelschieten te Orange uit het midden van de 18e eeuw.

U zult merken hoeveel deze festiviteiten lijken op die van ons. Zij tonen ons de eenheid van tradities binnen onze Europese schuttersgilden. Het schuttersfeest duurde er drie dagen. Het werd aangekondigd op de zondag die eraan vooraf ging. De Schutterskoning en koningin namen deel aan een kinderkermissen. Zij deelden er de prijzen uit aan de overwinnaars van het ringrijden en schijfschieten.

Met een grote optocht, op het geluid van de marsmuziek door de kruisboogschutters van Orange, en met Bravo-geroep, werd deze inleiding beëindigd.

Op de eerste dag van het eigenlijke feest komen de bewoners van Courtheyon, Jonquières en Gigondas en van alle dorpen uit de omtrek in het centrum van het Prinsdom bijeen. Zij verzamelen zich buiten de muren, bij de Romeinse Arc de Triomph. Deze werd gebouwd door Augustus in het begin van de eerste eeuw. De kruisboogschutters van Orange droegen bij aan de restauratie van deze Arc in 1706. In het midden is een vierkant afgezet door 4 masten, waaraan de vlaggen wapperen met de prinselijke kleren oranje, wit en blauw. Daarbinnen is de schutsboom opgericht. Deze is in dezelfde kleuren geschilderd en daarbovenop is de haan vastgemaakt.

Intussen trekken de kruisboogschutters twee aan twee in optocht naar het huis van de burgemeester. Zij gaan gekleed in hun blauwe uniform en dragen het wapen van de compagnie: drie sinaasappelen op een zilver veld. Zij lopen met de pijl in de hand. Ook de vier wethouders en de zes raadsleden lopen mee. Het hof van de koning en de officieren van het gilde besluiten de stoet.

Volgens de gewoonte nodigen zij de notabelen

voor de festiviteiten uit. En ieder van hen wordt gevraagd een afgevaardigde te sturen om hen de erewijn te kunnen schenken. Het zal duidelijk zijn dat deze rondgang wordt opgeluisterd door tamboers en fluitisten van de compagnie.

Deze hele dag wordt er door in beslag genomen. Tot slot wordt het eerste feestmaal waarbij de dames niet aanwezig mogen zijn) geserveerd. Op het einde van het vriendenmaal echter gaat de koning, getooid met keten, scepter en kroon, welke te zien zijn in het stadsmuseum) op zoek naar zijn koningin om het bal te openen. Hij wordt omgeven door muzikanten en kruisboogschutters. Dit zal het teken zijn voor de deelname van alle dames uit Orange aan het dansen. Dit duurt tot middernacht.

De ochtend van de tweede dag is gewijd aan religieuze plechtigheden. De compagnie zet zich dan in beweging om een heilige Mis bij te wonen in de Sint-Janskerk. De stoet wordt altijd geopend door de koning en de koningin. Zij nemen tijdens de Mis plaats op een podium in de kerk. Tijdens de Eucharistieviering houden vier hofdames, vergezeld door de officieren, een kollekte ten bate van de bruidsschat voor een arm meisje uit de stad. Na afloop volgt weer een feestmaal, dat ook weer besloten wordt door een bal. Als het donker geworden is, wordt er een groot vuurwerk afgeschoten op het feestterrein. Op de ochtend van de derde dag wordt er een soort komische optocht gehouden, welke wordt samengesteld door alle inwoners van Orange. Deze stoet trekt dwars door de stad en komt tenslotte op het schietterrein uit.

Daar aangekomen stelt de compagnie zich op rondom het oranje, wit, blauw vaandel met de drie sinaasappelen in het witte veld. De kleuren zijn door de kruisboogschutters bewaard, ook na de toevoeging van Orange aan de Franse kroon. Voorafgegaan door deze banier begeven de schutters zich naar het derde feestmaal.

Daarna bogeef men zich in de best mogelijke opstelling door de Poort van Langes naar het terrein waar de schutsboom is opgericht.

De haan neerschieten is niet gemakkelijk. Hij is vast gemaakt op een pin met een soort schroefdraad. En ieder schot dat het doel treft ontschroeft hem een beetje tot het laatste en beslissende schot de haan naar beneden doet vallen. Te midden van het geschreeuw van de massa wordt de gelukkige schutter direct onder de Arc de Triomphe gebracht, waar hij bekleed wordt met zijn waardigheidssymbolen. Zijn naam wordt in de muren van het oude monument gekrast. Een vierde en laatste maal beëindigt de feestelijkheden, gevolgd door een laatste bal.

Zoals ook in de Nederlanden namen de prinses graag deel aan deze schietingen. In 1616 deed Philips Willem van Nassau de haan door het bevrijdend schot vallen. Hij werd uitgeroepen tot koning van de kruisboogschutters van Orange in de Provence, op zoveel kilometers van de Nederlanden.

Hij stierf zonder erfgenamen. Zijn broer Frederik Hendrik zou de tak van Oranje-Nassau voortzetten.

Louis XIV legde bij de Vrede van Nijmegen beslag op het vorstendom, dat hij aan de Franse kroon toevoegde.

André V. Gillet

Brussel

GILDEFEEST OF OMMEGANG TE EINDHOVEN ANNO 1437

De belangrijke vraag, die de heer J. M. Oomen stelde (G. 1971, 3—4), of het feest te Eindhoven in 1437 een gildefeest was of een omme-gang, is waarschijnlijk nog niet met zekerheid te beantwoorden.

Toch is er hier en daar enige vergelijkingsmateriaal te vinden, dat dienen kan het probleem dichter bij een oplossing te brengen. De oudste geschiedenis van onze schuttersgilden ligt nog in zoveel nevelen gehuld, dat we voorlopig alleen mede door vergelijking iets verder kunnen komen. De hierna volgende gegevens zijn als bijdrage tot nader onderzoek bedoeld. Het woord „gilde” is in oude teksten meerzinnig; zowel ambachtsgilden als schuttersgilden en rederijkersgilden komen onder die benaming voor.

De oudste gegevens over schuttersgilden zijn o.a. in oude stadsrekeningen te vinden. Zo gaf het stadsbestuur van **'s-Hertogenbosch** in 1399 een subsidie aan „den oude Scutte doe sy hoire papengaye scoete”; in 1399—1400 ontvingen zowel de gildebreders van de Oude en van de Jonge Voetboog als de gildeleden van de Handboog een bijdrage voor de aankoop van kleding (v. Zuylen, 7, 9 en 24; cf. G. 1968, 7). De Oude Schut telde in 1496 80 leden, de Jonge Schut 50.

Te **Bergen op Zoom** schonk het stadsbestuur in 1446—47 wijn aan de „gezworen voetboech scutters, den hantboech scutters en den jongen voetboech scutters, doen zy hoeren papengaye schoten” en toen zij „in de omganc mede gingen”; in 1472—73 werden 15 stuivers betaald aan „den voetbooghe scutters, die personagien thoonden opte merct” tijdens „theyligh cruce-ommegangh” (Hermans, 253—254). De schutters uit **Haaren**, die in 1437 „met enen waghen” naar Eindhoven trokken, hebben ofwel deelgenomen aan zulk een omme-gang ofwel aan een gildefeest (G. 1971, 3). Van een gildefeest is zeker sprake in 1494 te **Steenbergen**; het stadsbestuur van **Breda** betaalde toen 10 Rijns-guldens aan de schutters van Breda, die naar Steenberghe gingen om er prijs te schieten (Hermans, 196).

Oud gildezilver uit de 15de eeuw is uitermate schaars; op de prachtige tentoonstelling Vijfhonderd Jaar Noordbrabantse Schuttersgilden te Eindhoven waren vier medaillons uit die eeuw aanwezig, twee uit **Maarheeze**, een uit **Oerle** (Cataloog, 1—4).

Jan van Oerle, pastoor te **Oss**, kreeg in 1427—28 een kerkelijke boete, omdat hij op Pinksterdag samen met de schutters had geschoten en zelfs tot „papegaai-koning” werd uitgeroepen (Bannenberg e.a., 5).

Bijna alle andere vroege meldingen van schuttersgilden hebben betrekking op de bijdragen, die zij leverden bij de kerkelijke processies of ommezingen, die langzamerhand uitgroeiden tot grootse kijk-optochten. Allerlei legendarische en wonderlijke figuren liepen daarin mee en door de aanwezigheid van muzikanten en „sotten”, die de stoet opvrolijkten, werden het ware volksfeesten. Dr. E. Autenboer, die een uitvoerig artikel heeft gewijd aan deze ommezingen en in de 15de en 16de eeuw waren het vooral de rederijkerskamers, ook „gilden” genoemd, die alles organiseerden. Van de vele spelen tijdens de omgang hebben we reeds eerder het spel van St. Joris en de draak besproken (G. 21, 1974, 35—37); sporen van een spel van St. Sebastiaan zijn uitermate schaars (G. 22, 1975, 19). Ditmaal hebben we het spel van St. Catharina met het Ros Beiaard onderzocht om na te gaan of hier gegevens over oude schuttersgilden kunnen schuil gaan.

Uit 's-Hertogenbosch zijn de oudste gegevens over deze ommezingen bekend; zowel de in 1318 opgerichte Illustre Lieve Vrouwe Broederschap als het stadsbestuur subsidieerden de stoet, „doe men ons Vrou droegh”, de Broederschap in 1368, het stadsbestuur in 1399 (v. Zuylen, 7; Oldewelt, 97; Smijers, 13). Oorspronkelijk waren het hier de rederijkerskamers, die zorgden voor „de spelen te spelen doemen onse Vrouwe droegh”; in 1406 werden zij hiervoor betaald en in 1496 had een uitbetaling voor deze spelen plaats zowel aan „Onser Lieue Vrouwe Clerck bruderscappen” als aan de „GESELLEN VAN STE KATHERIJNEN SPELE, van Ste Barberen spele, van Ste Aighten spele”, die alle drie „gilden” worden genoemd (v. Zuylen, 28). Deze drie gilden bleven hun taak vervullen ook in 1500, 1512—13, 1534—35, 1560—61, 1565—66 maar niet meer vanaf 1652—53 (Hermans, 156—169). Deze drie „gilden” waren geen schuttersgilden, maar rederijkerskamers, al hadden zij ook taken, die bij de schuttersgilden voorkamen; in 1617 en 1628 werden zij beschreven als „de drye Cameren, hebbende ten last om de dooden ter begravenisse te dragen, als syn die van Ste Catharina, Ste Babara ende Ste Agatha”. Al kozen zij zelfs een „coninck en keyser, die 't sweert en 't horen draegen in de ommezingen” en al hadden zij een „papegaey”, de „Chaerte der Jonge Laurieren ofte Barbara Gulde” uit 1574 toont, dat het een rederijkersgilde was (Hermans, 150—155 en 332).

Deze Bossche „Gulde van Ste Catharine”, die vóór 1752 werd opgeheven, ontving in 1615 van het stadsbestuur f 36,— „voor ende tot behoef van de cleedingen ende accoustremeten der Vier Heymskynderen, van het Ros Bayert opte toecoemende ende navolgende kermisse binnen dese stadt omme te ghaen” (Hermans, 178 en 331—332). Het Ros Beiaard verschijnt in de Bossche stadsrekeningen voor het eerst in 1610—11, toen de dekens van de gilde van Ste patelyn een vergoeding ontvingen voor het spel met het „ROS BAIERT”. Een verklaring voor de combinatie van de H. Catharina met het Ros Beiaard, die ook te Eindhoven in 1437 voorkomt, heb ik niet kunnen vinden. Misschien heeft de grote verering voor het onbe-

kende meisje, dat in de 9de eeuw, toen haar ongeschonden lichaam op de berg Sinaï werd gevonden, de naam van de H. Catharina van Alexandrië kreeg en van wie relieken werden vereerd in Rouaan, haar verbonden met het Ros Beiaard uit de Franse riddertijd. De H. Jeanne d'Arc, die in 1431 te Rouaan werd verbrand, had de taak, Frankrijk te redden, op zich genomen, omdat zij „stemmen” had gehoord, o.a. van Ste Catharina (Brémont, 61).

Te Breda komen de Vier Heemskinderen en het Ros Beiaard voor in de stadsrekeningen van 1502 en 1504. In 1561 is er sprake van het spel van de „Vier Aymynskinderen tegen den Coninck van Vrancrijk” en van „het zwaart van St. CATHELYNEN RADE dansen”; van een combinatie van Ste Catharina met het Ros Beiaard is hier niets bekend. Het spel van de Vier Heemskinderen werd nog opgevoerd bij de omgang in 1568, maar vanaf 1574 afgeschaft (Hermans, 219; v. Goor, 90). „Al dat speelgevaart”, dat voor de opvoering nodig was, werd door de kerkmeester beheerd en was geen eigendom van een gilde. Wel liepen in de omgang te Breda „de gilden en schutters der Stadt en Baanderij” mede (v. Goor, 90), maar uit niets blijkt, dat de schuttersgilden daarbij meer activiteiten ontplooiden.

In de omgang te Bergen op Zoom liepen in 1441—42 en 1446—47 ook schutters van hand- en voetboog mee. In deze optocht trokken naast bijbelse figuren als Goliath (1447) en Jonas met de walvis (1447) ook St. Joris en de draak mee (1442). Het Ros Beiaard en de Vier Heemskinderen worden hier vermeld in 1484. Rederijkerskamers en ambachtsgilden organiseerden bijna al deze spelen, terwijl muzikanten en zotten van buiten de stoet opluisterden. Het Ros Beiaard, bekend uit de ommezingen van Mechelen (1416), Lier (1417), Leuven (1428), Bergen op Zoom (1484), Breda (1502) en Dordrecht (1506) werd, voorzover nu bekend, alleen te Eindhoven in 1437 en te 's-Hertogenbosch in 1610—11 begeleid door „den gesellen van Sinte Catelinen”. In deze laatste stad was het Sint-Catharinagilde een rederijkerskamer; ook deze kamers hadden hun „juweel” (Hermans, 230; in 1617), noemden zich „Broederscappen”, namen deel aan „landfeeste” in andere steden, hadden „eenen prys van fynen tin optehanghen” enz. (Hermans, 117—119; in 1539). Het optreden en de gebruiken bij de diverse „gilden” vertoonde met een schuttersgilde, zoals boven voor 's-Hertogenbosch is beschreven. Te Eindhoven, dat in 1232 stadsrechten verkreeg, werden in 1419 vijf ambachtsgilden opgericht. Het rederijkersgilde kan dan in het begin van de 16de eeuw omgebouwd zijn tot een schuttersgilde. De medaillons van „die scut van Endhwen” (Ste Catharina) en van „die scuts sa(n)ct barbara van eyndoven”, zeker behorend tot de oudste zilverschat van de schuttersgilden, dateren volgens de Catalogoog Tentoonstelling 1977—78 beide uit het eerste kwart van de 16de eeuw. (Catalogoog nr 11 en 13). Dan is de ontwikkeling voltooid.

W. H. Th. Knippenberg

Lit.

R. A. van Zuylen, Inventaris der archieven van de stad 's-Hertogenbosch, I, stadsrekeningen 1399—1568

(de rekeningen van 1406 tot 1496 zijn verloren gegaan), 's-Hertogenbosch 1863.

C. R. Hermans, Geschiedenis der Rederijkers in Noordbrabant, II, 's-Hertogenbosch 1867.

W. F. H. Oldewelt, Rekeningen van de Illustere Lieve Vrouwe Broederschap 1330—1375, 's-Hertogenbosch 1925.

A. Smijers, De Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch, I, rekeningen 1330—1500, Amsterdam 1932.

T. E. van Goor, Beschrijving der Stadt en Lande van Breda, 's-Gravenhage 1744.

E. van Autenboer, Ommegangen in het noorden van het oude hertogdom Brabant, Taxandria N.R. 35 (1963), 20 blz.

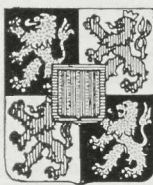
E. van Autenboer, De Mechelse ommegang van 1563, Volkskunde 57 (1956) 110—118.

E. van Autenboer, Organisaties en stedelijke cultuurvormen 15de en 16de eeuw, Verslagboek Vijfde Colloquium De Brabantse Stad, 1978, 147—172.

G. Bannenberg, A. Frenken en H. Hens, De oude dekenaten Cuijk, Woensel en Hilvarenbeek in de 15de en 16de-eeuwse registers van het aartsdiakenaat Kempenland, II, Nijmegen 1970.

Vijfhonderd jaar Noordbrabantse Schuttersgilden, Catalogoog tentoonstelling Eindhoven, 1977—1978.

H. Brémont, Sainte Cathérine d'Alexandrie, Parijs z.j.

Nieuws uit Het Kwartier van Oirschot

Goede aanwinst.

Dit Gilde O.L.Vr. Broederschap Biest Houtakker werd op 2 dec. 1978 aangenomen als nieuw lid van „Het Kwartier van Oirschot“.

Gilde Sint Lambertus Vessem

Op 19 sept. was het groot feest in Vessem; drie leden van Gilde Sint Lambertus werden koninklijk onderscheiden omdat zij meer dan 50 jaren lid waren van hun gilde. Het waren de gildebroeders: W. Roes, H. Sleddens en H. Somers. De laatstgenoemde ontving bovendien ook op die dag het Kringonderscheidingsteken. Allen hartelijk gefeliciteerd!

Kloveniersgilde „Sint Dionysius“ Tilburg

Voor de zoveelste maal in zijn 313-jarig bestaan hield genoemd Gilde zijn traditioneel koningschieten.

Bij het 92-ste schot van de deelnemers schoot gildebroeder Chr. Smits de vogel naar beneden

en was daarmee de nieuwe Koning.

Hierna volgde presentatie aan Geestelijke en Wereldlijke Overheid, alsmede aanbieding van het Koningsbier.

De beide andere Tilburgse gilden t.w. Sint Joris en Sint Sebastiaan waren de gehele dag ter begeleiding aanwezig.

IN MEMORIAM

Gilde Sint Joris Diessen

Op 8 november is onze gildebroeder J. Reynders overleden op 71-jarige leeftijd. Hij was bijna 40 jaar lid, waarvan 16 jaar secretaris en 3 jaar Deken. Vanaf 1973 was hij ouderling. Hij was een zeer actief gildebroeder en een grote vechter voor de tradities in het gilde. Dat hij moge rusten in vrede.

Nieuws uit Kempenland

Sint-Jorisgilde Gestel

Hein van Lieshout onderscheiden.

Op 2 oktober i.l. werden door de Burgemeester van Eindhoven Mr. J. J. v. d. Lee aan Hein van Lieshout ter gelegenheid van zijn 40-jarig gildebroederschap de versierselen verbonden aan de Orde van Oranje Nassau in brons uitgereikt. Hein van Lieshout is ouderling en zilverdrager van het gilde.

Daags tevoren werd aan hem voor de aanvang van het Kampioenschieten tevens de zilveren kringonderscheiding opgespeld door de raadsheer Centrum in het bijzijn van de Voorzitter van de Bond van Schuttersgilden Kring Kempenland P. Kautz, 2e secretaris Fr. Roijers en de plv. distr. raadsheer P. Bakermans.

Kampioenschieten

Sint-Jorisgilde Gestel

Zondag 1 oktober i.l. heeft bij het Sint-Jorisgilde Gestel en Bloarthem het jaarlijkse Kampioenschieten plaatsgevonden.

Oud-kampioen Paul v. d. Putten werd zoals verwacht werd door enkele zeer goede schutters bedreigd.

Er moesten 2 x 6 pijlen geschoten worden resp. op een 8 en 6 cm plaat. Tot aan de laatste serie schoten bleef de spanning erin. Maar Jo v. d. Vorst wist het tot een goed einde te brengen door 12 rake schoten te lossen en daarmee had hij zijn concurrenten achter zich gelaten. Jo v. d. Vorst die sinds 25 september 1977 tevens koning van het gilde is bewees daarmee zijn schutterskwaliteiten. Reservekampioen werd zijn zwager Theo Boelens met 11 treffers, 3e Wil v. d. Broek, 4e Paul v. d. Putten 5e Jan v. Gennip. Al bij al weer een zeer mooie dag waarbij praktisch geen gildebroeders ontbraken.

E. Reker jonge deken.

Koningschieten

Sint-Jorisgilde Zesgehuchten

Zaterdag 7 oktober 1978 was het 3-jaarlijkse koningschieten. Om 10 uur begon de plechtig gezongen H. Mis in de parochiekerk. Na de vendelhulde aan de Kerkelijke Overheid vertrokken we in optocht naar het Gildehuis, alwaar de koffietafel zich goed liet smaken. Om 2 uur was iedereen onder de schutsboom. Burgemeester van Erp kwam persoonlijk het eerste schot lossen. Hierna ontspan zich een felle strijd tussen een aantal gildebroeders voor het zo fel begeerde koningschap.

Bij het 166e schot wist onze hoofdman H. Coe-

nen de vogel naar beneden te halen. Voor de komende 3 jaar zal hij onze koning zijn.

De nieuwe koning maakte van het recht zich een koningin te kiezen gebruik en koos hiervoor zijn echtgenote uit.

's-Avonds werd de nieuwe koning aan huis een vendelhulde gebracht.

In het gildehuis werd het traditionele vat bier met veel smaak genuttigd.

J. de Greef, secretaris

SINT-JORISGILDE ZESGEHUCHTEN

Op 7 november 1978 overleed onze gildebroeder Willem van Schaijk. Hij was op 1 januari 1900 geboren en is ruim 35 jaar een trouw lid geweest van het gilde. Zo'n twaalf jaar geleden onderging hij een keeloperatie. Na die tijd kon hij moeilijk spreken.

Toch bleef Willem alle gildeactiviteiten trouw bezoeken. Op de vergaderingen legde hij steeds de nadruk op het handhaven van de tradities en de discipline. Ruim een maand geleden luisterden de gildebroeders nog aandachtig naar zijn adviezen. Hij dingde op 7 oktober nog mee naar het koningschap. Een week later, toen hij reeds ziek thuis bleef, gaf hij zijn schoonzoon, de oud-koning Noud Peters, de opdracht om namens hem te gaan varkensschieten.

Drie weken geleden sloep hij in. Willem werd met gilde-eer begraven. Behalve het vrijwel voltallige gilde, was daarbij ook een deputatie aanwezig van het Sint-Catharina- en Barbara-gilde en van de biljartvereniging, die eveneens gevestigd is in het gildecafé en waarvan Willem erelid was. Op het kerkhof sprak de nieuwe hoofdman een dankwoord uit namens het gilde voor alles wat Willem gedurende zijn lidmaatschap had gedaan. Daarna verleende een vendelier de laatste eer boven het graf. Ondanks het feit dat Willem de laatste tijd moeilijker meekon, verliest het gilde aan hem een trouw lid. Zijn jongste zoon volgt hem nu als gildebroeder op.

Jean Coenen, vendelier.

M. v. d. BERK, EERSTE KEIZER VAN HET HEILIG-KRUISGILDE TE GERWEN

Met spanning was uitgezien naar 16 september 1978. Op deze dag vond de jaarlijkse teerdag plaats met het traditionele koningschieten.

's-Morgens werd de gildemis bijgewoond met daarna een Brabantse koffietafel.

Om 12 uur vertrok men in vol ornaat naar het

schietterrein. De oude koning M. v. d. Berk mocht als koning het eerste schot lossen. Hierna ontbrandde een hevige strijd. M. v. d. Berk was al tweemaal achter elkaar koning geworden en had de kans om zich keizer te schieten, en zo waar, wat niemand verwacht had, gebeurde. Het 88ste schot was fataal voor de vogel die onder gejuich naar beneden stortte door het welgemikt schot van koning M. v. d. Berk die daarmee de eerste keizer in de geschiedenis van het Heilig-Kruisgilde uit Gerwen werd.

Hierna moest er nog weer koning geschoten worden; dit werd een spannende strijd die met het 133ste schot beslist werd door gildebroe-

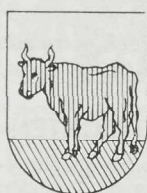
der Jan de Louw, die zich nu voor een jaar koning mag noemen.

Hierna werd er op keizer en koning een toast uitgebracht. Om 5 uur volgde een geweldig diner dat zich ieder goed liet smaken.

's-Avonds waren de dames ook present om mee te feesten. Onder de vrolijke klanken van het orkest werd er door vele gildezusters en broeders een dansje gemaakt.

En iedereen riep weer wijzer: we drinken er nog een van de keizer. Al met al een prachtige dag met goed weer en veel plezier.

J. v. Rooy

Nieuws uit Maasland

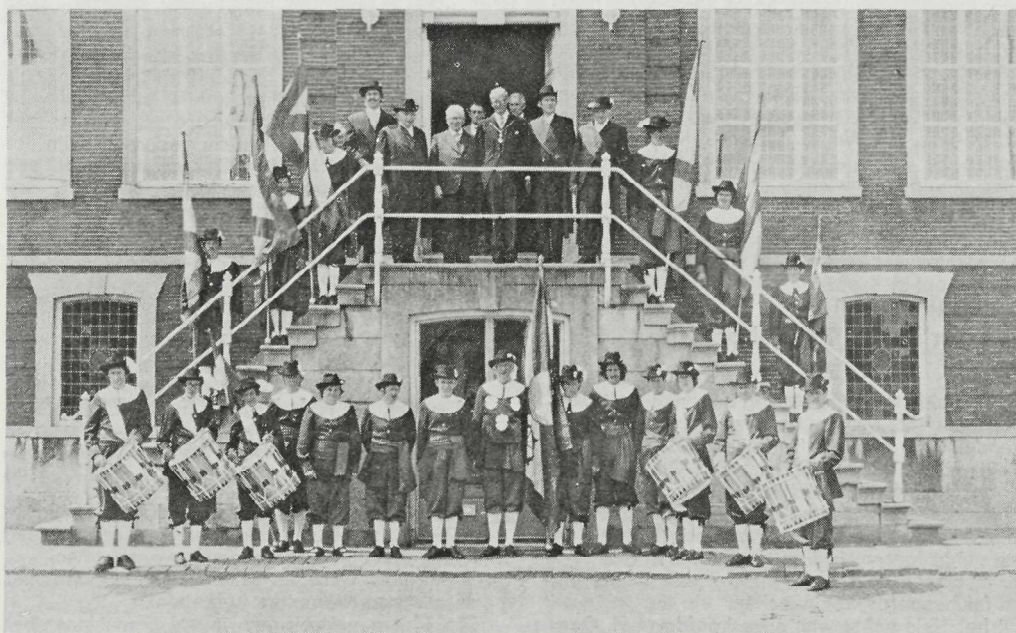
ERP. In ons vorige nummer hebben wij summier de heroprichting van het **Gilde van Onze Lieve Vrouw en Catharina** van Erp vermeld. De copie van de secretaris bereikte ons te laat om te verwerken, daarom komen we nu er terug.

Goed een half jaar na de eerste besprekingen in Erp konden een 30-tal gildebroeders geïnstalleerd worden uit alle geledingen van de bevolking en variërend tussen 13 en 67 jaar. Dit had plaats op 25 juni. De kerkelijke inzegening vond plaats onder de H. Mis opgedragen door pastoor A. Van de Hout. In zijn preek zei hij dat hem verheugde dat deze broederschap zich zo nauw aan de Kerk wilde relate-

ren in deze tijd van vervlakking. Na de Mis werd de gelofte van trouw aan de kerkelijke en wereldlijke overheid door de vendeliers gebracht. De installatie had plaats in de raadszaal van het gemeentehuis. Hierbij was dr. Luijkx als Hoofdman van kring Maasland. Pastoor v. d. Hout werd Gildeheer en burgemeester Smits van Oijen werd ere-deken. Vele goe-

Het Gilde van O.L. Vrouw en Catharina van ERP poseert in vol ornaat voor het Gemeentehuis.

Foto: P. Engels, Erp

de woorden werden hier gesproken. Dhr. van Dijk werd dank gebracht voor het ontwerpen en vervaardigen der costuums.

Tijdens de installatie werd een nieuwe gilde-trom en een koningsvogel aangeboden. Het gemeentebestuur bood de ere-wijn aan het nieuwe gilde aan. De harmonie „Oefening baart kunst” bood muzikale gelukwensen aan. Allen gingen in optocht naar de schutsbomen welke symbolisch werden ingeschoten; zij zijn aan het Sportpark geplaatst. Onderweg werden volksdansen vertoond door de dansgroep van Keldonk. De vendeliers o.l.v. G. van Dinther trokken veel belangstelling bij de vendelgroet aan de bejaarden. Burgemeester Smits van Oijen herdoopte Hotel De Duif in: „het Gildehuis”. Hierna kwamen velen ter receptie om bestuur en gildebroeders geluk te wensen. Het koningschieten van dit gilde heeft plaats gehad op 10 juli.

NIEUWKUIJK. „De Vlijmscherper” redacteur van „de Vlijmscherper” onafhankelijk weekblad van de gemeente Vlijmen zag bij zijn fietstocht: „..... plotseling een rode zakdoek aan een steel van een riek of hooivork”. Totaal onbekend met het gildewezen van zijn plaats of gemeente schrijft hij verder: „..... onder aan de dijk zag ik een groepje mannen rondom een totempaal. Zou er verband bestaan met de rode zakdoek en deze vreemdsoortige sekse?”

„Terwijl de mannen rondom de paal stonden „richtte de middelste een geweer omhoog; om „hoog kijkend kon ik niets vreemds ontdekken. „Plots viel er een schot; verschillende malen „werd dit ritueel herhaald en opeens zag ik „wat de bedoeling was, een miniscul klein „balletje aan een touwtje (nogmaals totaal on- „bekend met onze zaak” hing aan de paal. En „kele dagen later kwam ik er achter (wat laat!) „wat de bedoeling was. Het waren „regenmakers geweest Veertien da- „gen heeft het nu al onafgebroken geregend”. Wat een onzin en echte gildebroeders maakten mij hierop attent, maar dat was nog niet alles, want enige dagen na het verschijnen van dit artikeltje belde de schrijver mij op en vroeg om juistere nieuws over de Vlijmense gilden. En als secretaris van Maasland kon het niet anders dan dat de „vlijmscherper” een betere informatie over Vlijmen en Nieuwkuijk kon krijgen voor het verschaffen van gegevens over de gilden. In het volgende nummer (32—1978) deed hij mededeling van de vijf bestaande gilden in deze gemeente met als bijzonderheid een beknopte beschrijving van **St. Joris van Nieuwkuijk**. Hij beziet nu ook het schieten met geweer en kruisboog door een ander vizier en beschouwt het gilde niet meer als een vreemdsoortige sekse. Het verband met de rode zakdoek ziet hij nu ook. Het was een waarsuhwing en geen carnavalsdoek, want dat mag er als arapie ook nog van onze kant bij, het carnavalsleven in deze gemeente viert t.z.t. daar hooitij. Dat komt tot uiting bij de gilden St. Catharina, O.L. Vrouw en Barbara van Vlijmen. Een n.l. **St. Barbara** is lid van onze kring en weet gelukkig de gildebelangen te verdedigen.

Red. J. T.

Met Kermis schoot men bij **St. Joris** de wisseltrofee „de Pul”. Walter van Kuijk bekam hem; 2 werd Toon Weijters, 3 A. de Pinth, 4 Jan Pullen, 5 Jan Bruurmijn en 6 Toon Weijters.

Op de onderlinge wedstrijd van 5 november behaalde W. Pulles de eerste prijs, 2 W. v. Kuijk, 3 B. v. Spijk, 4 J. Pullen.

HAARSTEEG. Op 31 juli met kermismaandag schoot het **Sint-Ambrosiusgilde** naar de koning. In nieuwe uniformen werd de oude koning S. v. Beijnen thuis afgehaald. Pastoor Geurts droeg de H. Mis op en het schieten begon met de boombevrijding door pastoor Geurts en burgemeester van Greunsven. De nieuwe koning werd Jac. Verhoeven.

HEESBEEN. Het zopas heropgerichte schuttersgilde **St. Joris** van Heesbeen heeft sedert een eeuw weer een koning. Negentien schutters streden zaterdag 28 oktober om de eer. Na 232 schoten mocht J. Molengraaf zich koning van dit gilde noemen.

Erelid A. Fitters loste voor het koningschieten het eerste schot en reikte later de nieuwe koning het zilver aan om het om te hangen. Gelukkig een goed geluid in het noorden van onze Kring Maasland. St. Joris, laat eens wat meer van jullie gilde horen.

HERPT. Een verwoed **schuttersgilde is St. Catharina** in Herpt dat op 14 oktober aan het drie-bondentournooi heeft deelgenomen in Udenhout. Opgelegd geweer: St. Catharina, St. Hubertus en St. Maurits werd alle drie met 23 punten geclasseerd. Vrije hand werd gewonnen door St. Maurits met 16 punten en werd kampioen, 2 werd St. Hubertus met 15 pt (bond Haaren) en St. Jan Kaatsheuvel ex aequo.

Op het onderling concours in eigen huis werd Kees de Kort, 2 Mevr. de Kort-van Oord, 3 Anton Kuijs opgelegd geweer; vrije hand: 1 Kees de Kort, 2 R. Kouwenberg en 3 A. Kuijs.

LOONOPZAND. Gilde **St. Hubertus** vierde op 24 oktober zijn statiedag die een bijzondere karakter heeft gekregen door het aanbieden van een nieuwe zilveren koningsvogel door de Hoofdman J. v. d. Hoven. Het gilde heeft nimmer een koningsvogel gehad. Nu mag dit gilde zich verheugen in het bezit te zijn gesteld van een schitterende vogel. Hij heeft een gouden halsband, staat op een takje en is gekroond. Hij is halfplat-hol uitgevoerd. Deze geste deed al direct plannen maken voor restauratie van het oude gildevaandel en de aanschaf van nieuwe sjerpen.

Oud-tambour Jan de Kort werd gehuldigd als 50-jarig gildebroeder. Deze statiedag kenmerkte zich door een hernieuwde opleving van dit gilde hetgeen een gelukkig verschijnsel mag worden genoemd.

LOONOPZAND. Bij **St. Ambrosius** is op 25 oktober gildebroeder Peter H. M. Dankers gepromoveerd aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. Het Gilde heeft een Doktor in zijn midden. Dit is met plezier in de annalen van het gilde vermeld. Gildebroeder Dankers promoveerde tot Doktor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. Zijn proefschrift was: De magnetische

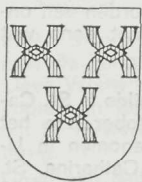
eigenschappen van verdeelde magnetische korrels van gesteenten en mineralen. Promotor was Prof. Dr. Schuiling. Het gildebestuur was bij deze promotie aanwezig en kon dus in Utrecht de dokter feliciteren. Peter gaat in januari a.s. naar Canada om daar zijn studie voort te zetten op universitair niveau.

BAARDWIJK. Tweemaal heeft het Gilde van St. Ambrosius zich op de binnenplaats van Kasteel Ammerzoden gepresenteerd voor K.L.M.-autoriteiten en gasten uit de vliegwereld van binnen en buitenland. Het onthaal daar was bijzonder gastvrij en de demonstratie van vendelen en het optreden van het gilde viel bijzonder in de smaak. Het laatste in letterlijke en figuurlijke zin.

BESOIJEN. Gilde St. Crispijn en Crispinianus vierde op 30 oktober zijn „Blauwe Maandag”.

Dat is de maandag na de feestdag van St. Crispijn (25 oktober) en betekent dat de schoenmakers en leerlooiers van Besoijen een „uitdrijfdag” hebben nadat zij het feest uitbundig hebben gevierd. Het woord blauw zou betrekking hebben op het goed gedronken hebben (een blauwe neus) na het afleveren van het werk. De herberg werd niet voorbij gegaan. De H. Mis werd opgedragen door Pastoor Bocken en hem werd de vendelgroet gebracht evenals dat geschiedde op het Raadhuisplein voor burgemeester- gilde-deken - Van Castle- ren. Het schieten was: opgelegd 1 S. v. Dongen, 2 H. Mulders, 3 A. v. Daelen. Vrije hand: 1 S. v. Dongen, 2 K. v. Hulten en 3 J. v. Hulten, De actiefste schutter was K. v. Hulten en de dagprijs ging naar M. v. Loon.

J. Toorians, deken-schrijver.

Nieuws uit Peelland

KORT VERSLAG NAJAARSVERGADERING

Op zaterdag 4 november opende onze voorzitter, de heer F. van Thiel om 19.00 uur onze najaarsvergadering met de christelijke groet en heette het heropgerichte gilde St. Antonius uit Beek en Donk hartelijk welkom. Dit Gilde is zeer erkentelijk dat het in Kring Peelland is opgenomen en zegde toe in de toekomst actief te zullen deelnemen aan de gildefeestiviteiten. De notulen van de jaarvergadering werden onder applaus goedgekeurd.

De rechtspersoonlijkheid van de gilden zal verder op de jaarvergadering worden behandeld. Voorzitter deelde mede, dat de notarissen veel moeilijkheden ondervinden bij het opstellen der statuten.

De verslagen van de Vendel- en Tromcommissie zijn keurig verzorgd.

Het heropgerichte gilde St. Antonius uit Beek en Donk wordt in overweging gegeven om samen met het Sint-Leonardusgilde de Kringdaag 1979 te organiseren.

Het Vrij Gildefeest in Aarle-Rixtel zal worden gehouden op 22 en 23 september 1979.

Mededeling van de redactie.

Geachte Overheden.

Het is nu een mooie gelegenheid om nieuwe abonnee's te werven nu de nieuwe 26e jaargang begint.

U kunt voor werving extra nummers aanvragen bij de administratie van de Gildetrom.